

Aksjonærmodellen

Kandidatnummer: 538
Leveringsfrist: 27.4.2009

Til sammen 13575 ord

26.04.2009

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Videre fremstilling	2
<u>2</u>	<u>LISTE OVER LEGISLATIVE HENSYN</u>	<u>2</u>
<u>3</u>	<u>HISTORIKK</u>	<u>4</u>
<u>4</u>	<u>GENERELT OM AKSJONÆRMODELLEN</u>	<u>5</u>
4.1	Reglenes bakgrunn	5
4.1.1	Dobbeltbeskatning	6
4.1.2	Fritaksmetoden	7
4.1.3	Satsforskjeller	8
4.1.4	Terminologi	10
4.2	Hvordan aksjonærmodellen faktisk fungerer	10
<u>5</u>	<u>REGLENES ANVENDELSESOMRÅDE</u>	<u>12</u>
5.1	Hvem aksjonærmodellen gjelder for	13
5.2	Tidspunktet	14
5.3	Utbytte	15
5.3.1	Eksempler på skatterettslige utdelinger	15
5.3.2	Tidfesting	17
5.3.3	Lovlighetskravet	18
5.4	Realisasjon	19
5.4.1	Tidfesting	21
5.4.2	Alminnelige ulovfestede gevinstberegningsregler	21

5.4.3	FIFU	22
6	<u>SKJERMINGSGRUNNLAG</u>	23
6.1	Generelt om skjermingsgrunnlaget	23
6.1.1	FIFU i tilknytning skjermingsgrunnlaget	25
6.2	Problemstillinger i tilknytning skjermingsgrunnlaget	26
6.2.1	Skjermingsgrunnlag ved nedsettelse av aksjekapital	26
6.2.2	Skjermingsgrunnlag ved fondsemittert kapital	29
6.2.3	Skjermingsgrunnlag ved fusjon og fisjon	31
6.2.4	Skjermingsgrunnlag ved arv og gave	32
6.3	Endring av inngangsverdi	34
6.3.1	Endring som følge av endring av ligning	35
6.3.2	Endring som følge av ikke mottatt utbytte	36
6.3.3	Aksjer med negativ RISK	36
7	<u>SKJERMINGSRENTEN</u>	37
7.1	Generelt om skjermingsrenten	37
7.2	Innskutt egenkapital vs. fremmedkapital	38
7.2.1	Praktiske konsekvenser av § 5-22	40
8	<u>AKSJONÆRMODELLEN I TILKNYTNING UTLANDET</u>	40
8.1	Aksjonærmodellen for utenlandske aksjonærer	40
8.1.1	Særlig om årsskiftehandler	42
8.1.2	Særlig om tilpasning før og etter utbytte	42
8.2	Aksjonærmodellen for utenlandske aksjer	43
8.2.1	Særlig om trippelbeskatning av NOKUS- aksjonærer	44
8.3	Andre lands aksjonærbeskatning	45

<u>9</u>	<u>DE LEGE FERENDA</u>	<u>46</u>
<u>10</u>	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>49</u>
<u>11</u>	<u>LISTER OVER TABELLER OG FIGURER M V</u>	<u>49</u>

1 Innledning

Aksjonær og selskap er to forskjellige rettssubjekter og skattesubjekter. Likevel er det i skattemessig sammenheng naturlig å se de to under ett fordi verdier som er skapt i selskapet til slutt tilfaller aksjonæren. Ved reformen av 2006 var det et viktig spørsmål hvor skattebyrden skulle ligge. Før reformen hadde denne i praksis ligget hos selskapet, og man ønsket nå delvis å flytte den over på aksjonæren.

Et viktig hensyn er rettferdighet. Skattesystemet bygger mye av sin legitimitet på fordeling. Det var ved reformen et overordnet hensyn at alle skattytere skulle ende opp med omtrent samme skattebyrde.

For aksjonæren vil incentivene til å opprette et aksjeselskap eller å erverve aksjer i hovedsak være å redusere risiko og skatt. Det vil altså være av stor betydning for aksjonæren hvor stor skattebyrden er. Lovgivningspolitisk vil man på den ene siden stimulere til næringsvirksomhet, og på den andre siden ta del i den verdistigning som finner sted. Et sted i mellom disse ytterpunktene finnes den mest hensiktsmessige skattebyrde.

Av disse grunnleggende betraktningene kan det utledes at hensyn er viktige for hvordan reglene om skatt er utformet og hvordan de kan tolkes. Temaet for denne oppgaven vil derfor være hvordan skatterettslige hensyn gjorde seg gjeldende ved utformingen av aksjonærmodellen. For å illustrere hensynene er det en forutsetning å gjøre rede for reglene i aksjonærmodellen. Det vil derfor bli forsøkt å fremstille aksjonærmodellen så komplett som hensiktsmessig, både hva gjelder bakgrunn og rettslige konsekvenser. Det erkjennes at det ikke egner seg å se på hensyn under alle emnene, dette gjelder særskilt de emner som omhandler mer tekniske regler.

Begrunnelsen for valg av tema er at aksjonærmodellen er nokså ny og har stor betydning for mange skattytere. Aksjonærmodellen kan virke komplisert for mange skattytere, og det kan derfor være av betydning å få en oversiktlig presentasjon av reglene

samtidig som man ved å se på hensynene bak reglene får en forståelse av hvorfor reglene er utformet på denne måten.

1.1 Videre fremstilling

En generell liste over legislative hensyn og aksjonærbeskatningens historikk skytes ut som egne punkter. Etter dette gjennomgås generelle betraktninger og regler som får betydning ved fremstillingen av aksjonærmodellen. Det begynnes med reglenes bakgrunn. Dette er valgt fordi den historiske fremstillingen ikke gir et helt komplett bilde av hvorfor man er kommet til dagens system. Siden følger en kort gjennomgang av hvordan modellen fungerer i praksis. Dette er gjort for å gi en oversikt over hvilke praktiske konsekvenser aksjonærmodellen typisk vil ha for aksjonæren.

Detaljene i aksjonærmodellen skisseres til sist, og størrelsesmessig vil denne delen utgjøre det meste av oppgaven. Her vil det først gås inn på hvem aksjonærmodellen gjelder for og så hva den gjelder for: Det kan allerede her nevnes at den gjelder for utbytte og realisasjon, og det vil redegjøres generelt for disse måtene å hente ut overskudd fra et aksjeselskap eller allmennaksjeselskap. Siden vil det gjøres rede for skjermingsgrunnlaget med tilhørende emner samt skjermingsrenten. Etter dette følger problemstillinger i tilknytning utlandet. Til sist fremkommer en de lege ferenda – vurdering og en oppsummering.

2 Liste over legislative hensyn

Hensynene i skatteretten sklir ofte over i hverandre. Det forsøkes likevel her å sette opp en liste over de mest grunnleggende hensynene¹.

¹ Utarbeidet etter samtale med advokat Morten Sandli, Oslo, april 2008.

Det viktigste er det fiskale hensynet. Skattene er statens viktigste inntektskilde, og gir det offentlige spillerom til å eksekvere politiske tanker og betale sine forpliktelser. Ved EØS-skatterettslige spørsmål får dette hensynet likevel ikke relevans.

Skattene har videre vært holdningsskapende i den betydning at de har skapt ønsket adferd og hindret uønsket adferd. Denne funksjonen har nå avgiftene i større grad tatt seg av.

Hensynet til rettferdighet er viktig. Dette deles i hensynene til horisontal og vertikal rettferdighet.

Med horisontal rettferdighet menes at like store inntekter skal skattlegges likt.

Med vertikal rettferdighet menes at skattebyrden skal være proporsjonal med inntekten. Det vil si at dersom skattyter har lav inntekt, så skal skatten være lav, og dersom hun har høy inntekt, så skal skatten være høy.

Hensynet til effektivitet deles gjerne i 3. Disse er hensynet til symmetri, hensynet til nøytralitet og hensynet til kontinuitet.

Hensynet til symmetri tilsier blant annet at det skal gis fradrag for tap eller utgift der det ville vært skatt på gevinst eller inntekt. Skattekreditor kan på den måten ses på som en medinvestor, som støtter skattyter når det går dårlig og tar en bit av kaka når det går godt.

Hensynet til nøytralitet gir blant annet det utslag at ulike former for inntekt skal beskattes likt. Dette er også et overordnet hensyn når alle de andre hensynene skal ivaretas fordi det sikrer likebehandling.

Hensynet til kontinuitet tilsier at skattyter skal kunne fortsette med sin innteksbringende aktivitet på samme måte som før regelendringer. Lovgiver skal med andre ord i så liten grad som mulig stikke kjepper i hjula for skattyter.

Hensynet til enkelhet er ikke i så stor grad uttalt i forarbeider og rettspraksis, men mer i utlandet. Dette grenser mot hensynet til forutberegnelighet for borgerne.

Samlet skal hensynene gi skattesystemet berettigelse. Ved siden av at man får offentlige goder som samfunnsmedlem, skal skattebyrden ikke føles så stor at skattesystemet mister sin legitimitet. I tillegg er skattesystemet mer politisk enn de fleste andre juridiske disipliner. De løsninger man kommer frem til vil derfor være kompromisser

mellom forskjellige hensyn, og det er viktig å se hele skattesystemet under ett for å forstå den helhetlige løsning og enkeltreglene man har falt ned på.

3 Historikk²

Frem til skattereformen av 1992 gjaldt det ulike regler for utbyttebeskatning ved henholdsvis kommune- og statsskatteligningen. Ved kommuneskatteligningen skulle selskapet beskattes fullt ut for sin inntekt enten den ble delt ut eller ikke. Aksjonæren ble ikke beskattet. Reglene ved statsskatteligningen hadde imidlertid en innholdsrik historie. I skatteloven av 1911 var det samme ordning for statsskatteligningen som for kommuneskatteligningen. I 1921 kom imidlertid en særlov for statsskatteligningen. Bakgrunnen var at progresjonen i skattesatsene skulle økes og man ville beskatte mest mulig etter skatteevne. Aksjonærene ble beskattet for utdelt utbytte, og dersom det var grunnlag for utbytte men dette ikke ble utdelt så skulle selskapet betale såkalt fondsskatt av dette, opprinnelig på 10 %. Samtidig skulle selskapet betale skatt av hele selskapets inntekter. Begrunnelsen var at aksjeselskapsformen ble ansett å være så fordelaktig at skatteevnen var høyest for denne. Denne skatten var opprinnelig på 6 % men steg til 30 % i 1951. Dermed ble det en klar dobbeltbeskatning av selskapsinntekten. Fondsskatten ble fjernet i 1959. I 1963 ble det innført fradragsrett for utbytte på nytegnet aksjekapital, og for selskaper med minst 20 aksjonærer. I 1969 ble det også fradragsrett for utdelt utbytte fra eldre aksjer, uten de nevnte skranker, men med en ny: Utbytteutdelingen måtte ligge innenfor rammen av årets overskudd. Dette hadde betydelige praktiske begrensninger og reiste betydelige rettsanvendelsesproblemer.

Det ble ved skattereformen av 1992 lagt vekt på at dobbeltbeskatning skulle unngås. I tillegg ønsket man å skille mellom arbeids- og kapitalinntekter. Dette resulterte i delingsmodellen, godtgjørelsesregler for beregnet dobbeltskatt og RISK – systemet

² Basert på Frederik Zimmers historiske fremstilling, Lærebok i skatterett, 3. utgave s. 272.

(Regulering av aksjens Inngangsverdi med endring i selskapets Skattelagte Kapital). Dette systemet var problematisk i forhold til EØS-avtalen fordi det diskriminerte utenlandske aksjonærer og selskaper, og ved at så mange skattytere benyttet seg av unntakene at reglene i tiltagende grad virket mot systemets hensikt³. Problemet var tilpasningene og forskjellsbehandling gjennom de omfattende unntak som gjaldt. Blant annet kunne aktive eiere for å få lavere skatt ta med seg passive eiere inn i selskapet, og således bli beskattet for kapitalinntekt i stedet for personinntekt. På grunn av dette ble det nok utført mange mer eller mindre lovlige mellomværende mellom aktive og passive eiere, og noen vil kanskje hevde at reglene gjorde banditter av ellers lovlydige borgere.

Man ønsket likevel å fortsette den integrerte beskatningen av selskaper og personer. I skattereformen av 2006 ble dobbeltbeskatning gjeninnført med aksjonærmodellen, men denne gangen bare delvis. Det er nå snakk om et modifisert klassisk system⁴. Denne betegnelsen peker på at det er vanlig med dobbeltbeskatning i vestlig aksjonærbeskatning.

4 Generelt om aksjonærmodellen

4.1 Reglenes bakgrunn

I NOU 2003: 9 ble det foreslått en såkalt skjermingsmetode, og denne ville i følge skatteutvalget mest hensiktsmessig materialiseres gjennom aksjonærmodellen.

Skjermingsmetoden skulle gå ut på at normalavkastning skattlegges med alminnelig inntektsskatt på 28 % og at avkastning ut over dette skattlegges en gang til med 28 % (28 % av 72 % = 20,16 % ($0,28 \cdot 0,72$)). Dette gjennomføres ved at både selskap og aksjonær betaler alminnelig inntektsskatt på 28 %. Marginalskatten, det vil si den høyeste skatten på den siste krona i inntekten, blir da 48,16 % ($1 - (1 - 0,28) \cdot (1 - 0,28)$). Beskatningen gjelder for

³ NOU 2003: 9, s. 187, pkt. 9.2.2.

⁴ Peter A. Harris, s. 60.

utbytte og gevinst. Tanken bak modellen er at man skal beskytte såkalt risikofri rente, som er et grunnleggende økonomisk uttrykk⁵. Hovedpoenget bak aksjonærmodellen var å redusere avstanden mellom kapital- og personbeskatning.

Ved den gamle modellen ble det gjort forsøk på likebehandling av kapital- og arbeidsinntekter. Hensynet til nøytralitet ble således ivaretatt. Den nevnte forskjellsbehandlingen av aktivt og passivt eierskap var imidlertid etter utvalgets vurderinger et hovedproblem med de regler som gjaldt⁶.

Fordelingsvirkningene, provenyet og skattesystemets legitimitet ble svekket. Det ble tatt opp til vurdering å øke den alminnelige inntektsskattesatsen, men dette ville være å gå i motsatt retning av andre land, og det ville også gjøre det vanskeligere å holde fast på prinsippet om investerings- og næringsnøytralitet i bedriftsbeskatningen⁷. Delingsmodellen ble i stedet foreslått fjernet, og altså erstattet med aksjonærmodellen. Denne skulle gjelde for utbytte og realisasjon av aksjer. For realisasjon ble det da funnet mest hensiktsmessig at RISK – reglene ble opphevet⁸.

Reglene ble vedtatt, aksjonærmodellen ble innført 1. januar 2006 og opphevet da de gamle reglene om delingsmodellen. Forarbeidene finnes i NOU 2003: 9, St.meld. nr. 29 (2003-2004), Innst. S. nr. 232 (2003-2004), Ot.prp. nr. 1 (2004-2005) og Innst. O. nr. 10 (2004-2005). Konkrete forslag til lovtekst finnes i de to sistnevnte.

4.1.1 Dobbeltskatning

Det ble altså innført en begrenset dobbeltskatning. Dobbeltskatning kan ha en uharmonisk klang over seg, fordi skattyter kan tenke at det burde holde å bli beskattet en gang. Man er også kjent med reglene som skal hindre dobbeltskatning av samme inntekt i flere land. Dette er såkalt juridisk dobbeltskatning og må ikke forveksles med

⁵ Kommer blant annet til uttrykk som forutsetning for the Capital Asset Pricing Model (kapitalverdimodellen for aksjeprising), av Treynor, Sharpe, Lintner og Mossin.

⁶ NOU 2003: 9, s. 209, pkt. 10.2.1.

⁷ NOU 2003: 9, s. 177, pkt. 8.3.3.

⁸ NOU 2003: 9, s. 191, pkt. 9.3.3.

aksjonærmodellen som innebærer en økonomisk dobbeltbeskatning. Ved kritikk av beskatningen bør det være viktigst å se på konsekvensene, og ikke hvordan beskatningen er utformet. Dersom man bare hadde hatt beskatning én gang, så ville kanskje det ha klinget bedre, også om konsekvensen da hadde vært en marginalsatt på 48,16 %. Et argument for dobbeltbeskatning er at profitt i større grad enn ved enkeltbeskatning holdes tilbake i selskapet⁹. Dette er bra for næringsvirksomhet generelt. Et argument mot dobbeltbeskatning er at det blir mindre profitt til eierne. Dette er negativt fordi de flinkeste investorene antas å være best til å plassere kapital der det trengs. Dette kan likevel gjøres gjennom selskaper.

Utvalget fant at dobbeltbeskatning var hensiktsmessig, fordi man da fikk et skattenivå omtrent på høyde med arbeidsinntekt og virksomhetsinntekt. Marginalsattene her er henholdsvis 47,8 % og 51 %. Hensynet til horisontal likhet og nøytralitet ble dermed ivarettatt. Mer om satsforskjeller følger i pkt. 4.1.3. En ulempe som er verdt å merke seg ved aksjeutbytte er at aksjonæren ikke opparbeider pensjonspoeng slik som ved arbeidsinntekt og virksomhetsinntekt. Årsaken er at man ikke betaler trygdeavgift når man bare blir beskattet for alminnelig inntekt. Når det betales dobbel skatt, så betyr det altså at det er selskapet ytterst i selskapskjeden som betaler skatt den første gang, og at det er aksjonæren som betaler skatt i siste omgang.

4.1.2 Fritaksmetoden

Man sa at det er greit med dobbel beskatning, men ikke mer. En del av reformen var derfor innføringen av fritaksmetoden, som har til hensikt å hindre kjedebeskatning.

Kjedebeskatning er når flere skattesubjekter i eierkjeder, typisk flere aksjeselskaper som eier hverandre, må betale skatt for samme inntekt. Fritaksmetoden er en del av utvalgets løsning og må ses i sammenheng med aksjonærmodellen.

Fritaksmetoden er en modell som skal sikre at selskapsaksjonærer ikke betaler skatt av utbytte fra og realisasjon av andre selskaper. Fritaksmetoden gjelder som hovedregel

⁹ Frederik Zimmer, s. 282.

bare for selskaper hjemmehørende i EØS. Dette har ført til at det har blitt populært å ha morselskap og datterselskap fordi utbytte eller realisasjon mellom selskapene som hovedregel er skattefritt, og aksjespekulasjon kan derfor foregå i et investeringsselskap slik at man utsetter skatten til man utdeler midlene fra morselskapet. Dette vil være gunstig etter en økonomisk nåverdiberegning. Det vil si at det som en hovedregel er best å få inntekter i dag og utgifter så langt unna i fremtid som mulig. Dersom man hadde drevet aksjespekulasjonen privat så ville man vært skattepliktig for hver gang man mottok utbytte eller realiserte aksjene, men man ville også vært fradragsberettiget ved tap. Det må antas at noen også spekulerer i at dobbeltbeskatningen bortfaller i fremtiden, slik at eventuell gevinst av hele aktiviteten i investeringsselskapet kan utdeles uten i det hele tatt å ha vært beskattet. Metoden er fra flere hold blitt kalt sparegrisen¹⁰.

Fra 2009 er det innført en innstramming i fritaksmodellen gjennom en sjablonregel som gir skatteplikt for 3 % av alle inntekter omfattet av fritaksmetoden¹¹. En sjablonregel er en grovt beregnet rente som i det store og hele skal virke rettferdig. Det kan hevdes at innføringen av denne sjablonregelen forrykker balansen mellom hensyn som det må antas ble skapt ved skattereformen. Et unntak fra regelen er imidlertid at konsernbidrag ikke omfattes. Man vil nok derfor se konsernbidrag brukt mer fra 2009 enn før. I den videre fremstilling vil det avgrenses mot den nye 3 % - regelen.

4.1.3 Satsforskjeller

Ved reformen ble det også opprettet en foretaksmodell for enkeltpersonforetak og en deltakermodell for deltakere. Sistnevnte erstatter den tidligere delingsmodellen. Foretaksmodellen og deltakermodellen er også skjermingsmetoder, og må ses i sammenheng med aksjonærmodellen fordi de til sammen utgjør et skatterettslig system. De sikrer investeringsnøytralitet fordi de skatterettslige konsekvenser er ganske like. Foretaksmodellen skiller seg ut ved at det opparbeides trygderettigheter. Ved

¹⁰ Se særskilt Ole Gjems-Onstads publikasjon, Sparegrisen Skaug-utvalgets skatteomlegging og aksjonærmodell.

¹¹ Ot.prp. nr. 1 (2008-2009), pkt. 6.1.

foretaksmodellen skal det betales høyeste trygdeavgiftssats, 11 %. I tillegg skal det beregnes toppskatt der vilkårene for dette er oppfylt. Dette er en totrinns- skatt som for tiden er på 9 % for personinntekt mellom 441.000 og 716.599 kroner, og på 12 % for personinntekt over 716.600 kroner¹². I alminnelig inntekt er det imidlertid betydelige fradragmuligheter, slik at man reelt sett må tjene mer enn 716.600 for å nå helt opp til høyeste skattesats. Det skal altså betales alminnelig inntektsskatt, 28 %, pluss høyeste trygdeavgift, 11 % og høyeste toppskatt, 12 %. Marginalskatten blir da 51 %. Det samme gjelder som sagt for virksomhetsinntekt.

Deltakermodellen gjelder for deltakerlignende selskaper. En forskjell er at uttak skal beskattes fortløpende, men bortsett fra det så får deltakerne samme marginale skattesats som aksjonærer under aksjonærmodellen, 48,16 %. Marginalskatten på arbeidsinntekt er som sagt 47,8 %. Denne får man ved å legge sammen alminnelig inntektsskatt på 28 %, den mellomste trygdeavgiften på 7,8 % og høyeste toppskatt på 12 %. Marginalskatten på pensjonsinntekt er 43 %, og regnes ut slik: Alminnelig inntektsskatt, 28 %, laveste trygdeavgift, 3 % og toppskatt, 12 %.

Det er iøynefallende hvor tett opp til hverandre de forskjellige marginalskattesatsene ligger. Dette må sies å være et resultat av den systemtenkning som ligger bak skjermingsmetodene og inntektsskatten generelt. Lovgiver må således sies å ha tatt hensyn til horisontal rettferdighet.

	Selskaps- skatt	Alminnelig inntektsskatt	Trygde- avgift	Topp- skatt	Sum skatt
Pensjonsinntekt		28 %	3 %	12 %	43 %
Arbeidsinntekt		28 %	7,8 %	12 %	47,8 %
Virksomhetsinntekt		28 %	11 %	12 %	51 %
Foretaksmodell		28 %	11 %	12 %	51 %
Deltakermodell	28 %	20,16 %			48,16 %
Aksjonærmodell	28 %	20,16 %			48,16 %

¹² Stortingets skattevedtak for 2009, § 3-1.

4.1.4 Terminologi

Terminologien kan være litt uheldig fordi ordet skjermingsfradrag kan villedes en til å tenke på fradrag i Skatteloven 26 mars. Nr. 14. 1999 § 6-1 sin forstand. Det er bare snakk om en måte å beregne en skattefri del av inntekten¹³. Fradrag er derimot en oppofrelse av en fordel, som faktisk må være pådratt. Både begrunnelsen for reglene og selve reglene om beregning og utnyttelse er forskjellige.

4.2 Hvordan aksjonærmodellen faktisk fungerer

Utbytte og gevinst skal etter skjermingsfradrag beskattes med 28 % skatt.

Skjermingsfradraget finnes ved å multiplisere et skjermingsgrunnlag med en skjermingsrente (skjermingsgrunnlag * skjermingsrente = skjermingsfradrag).

Skjermingsfradraget er strengt knyttet til den enkelte aksje. Det kan dermed ikke overføres noe skjerming fra en aksje til en annen. Skjermingsgrunnlaget er som hovedregel det aksjonæren har betalt for aksjen.

For utbytte vil altså utdelingen innenfor skjermingsfradraget være skattefri, og den del av utdelingen som eventuelt er høyere enn skjermingsfradraget skal illegges 28 % skatt. Dersom utbyttet er lavere enn skjermingsfradraget, skal differansen mellom utbyttet og skjermingsfradraget legges til neste års skjermingsgrunnlag.

Eksempel: Aksjeselskapet AS blir opprettet i 2006 med innskutt egenkapital på kroner 100.000. Selskapet får en skjerming på 2.100 for 2006. Denne benyttes ikke, og skjermingsgrunnlaget for 2007 blir 102.100. Selskapet får da en skjerming på 3.369,30 for 2007. Denne benyttes ikke, og skjermingsgrunnlaget for 2008 blir 105.469,30. Selskapet får da en skjerming på 4.007,83 for 2008. Hele det oppsparte skjermingsfradraget på kroner 9.477,13 som er tillagt skjermingsgrunnlaget kan da tas ut som skattefritt utbytte. Skjermingsfradraget blir i så fall 100.000 for 2009.

¹³ Frederik Zimmer, s. 329.

	Skjermingsgrunnlag	S.rente	S.fradrag	Utbytte	Differanse
År 1	100000	2,1 %	2100	0	2100
År 2	102100	3,3 %	3369,3	0	3369,3
År 3	105469,3	3,8 %	4007,83	9477,13	-5469,3
År 4	100000				

Dersom det ved realisasjon finnes akkumulert skjermingsfradrag, så er dette lagt til skjermingsgrunnlaget, og skjermingsgrunnlaget skal trekkes fra i utgangsverdien. Man får dermed bruk for skjermingen ved realisasjon.

Eksempel: Aksjeselskapet AS blir opprettet i 2006 med innskutt egenkapital på kroner 100.000. Selskapet får samme skjerming som ovenfor frem til 2008, da akkumulert skjermingsfradrag er på kroner 9.477,13. Utbytte er ikke utdelt. Aksjonæren A selger så Aksjeselskapet AS til B for kroner 200.000. Gevinsten er på kroner 100.000 før det ubenyttede skjermingsfradraget fradras i denne, og skattepliktig gevinst blir på kroner 90.522,87. Skatten kommer da på 25.346,40 og dette utgjør i dette tilfellet 25,35 % av gevinsten. Gevinst etter skatt blir 74.653,60.

Utgangsverdi	200000
Inngangsverdi	100000
Gevinst før skjermingsfradrag	100000
Skjermingsfradrag	9477,13
Skattepliktig gevinst	90522,87
Skatt	25346,40
Gevinst etter skatt	74653,60

Dersom man ser aksjonærmodellen i et større bilde, så må man også ta med selskapsskatten. Denne er betalt av selskapet lengst ut i selskapskjeden. Ved å følge overskuddet hele veien fra det ”produserende” selskap, vil man se at dette skatlegges med maksimalt 48,16 %. Gitt at Fiskeproduksjon AS får et overskudd på 100 ved sin produksjon av oppdrettsfisk. Overskuddet skal skatlegges med 28 % som selskapsskatt. Overskuddet blir da 72. Investerings AS er et rendyrket investeringsselskap som kjøper og selger andre selskaper. Dette mottar overskuddet fra Fiskeproduksjon AS som utbytte, men slipper utbytteskatt som følge av fritaksmetoden. For å redusere risikoen ved kjøp og salg av aksjer har eneaksjonær A et holdingselskap som eier Investerings AS samt andre

heleide selskaper. Holdingselskapet AS mottar utbytte fra Investeringer AS, og også dette er skattefritt som følge av fritaksmetoden. Når aksjonær A tar ut utbytte fra Holdingselskapet AS kommer imidlertid aksjonærmodellen til anvendelse, og denne oppstiller en betinget skatteplikt. Forutsatt at det ikke kan regnes skjermingsfradrag, så blir skatten på 28 %. Når dette skal regnes av 72 så ses det at skatten egentlig utgjør 20,16 % på aksjonærens hånd. Total beskatning utgjør da 48,16 %. Netto utbytte blir 51,84 %.

Fiskeproduksjon AS	Overskudd	100
	Skatt på overskudd	28
	Overskudd etter skatt	72
Investeringer AS	Utbytte	72
	Skatt	0
Holdingselskapet AS	Utbytte	72
	Skatt	0
Aksjonær A	Utbytte	72
	Skjermingsfradrag	0
	Skatt på utbytte	20,16
	Netto utbytte	51,84
	Sum skatt	48,16

Dersom det ikke er noen mellomsselskaper så kommer fritaksmetoden ikke til anvendelse, men skattebyrden blir lik, og marginals-katten blir 48,16 % da også.

Dersom Investeringer AS eller Holdingselskapet AS kjøper og selger selskaper av typen Fiskeproduksjon AS eller andre selskaper, og utbytte i skjemaet således byttes til gevinst, så vil sum skatt bli det samme som i skjemaet. Resultatet blir altså likt i utbytte- og gevinstsituasjoner.

5 Reglenes anvendelsesområde

Aksjonærmodellen innebærer en integrert utbytte- og gevinstbeskatning. Det vil si at skattereglene er nøytrale for hvilken måte man tar ut overskuddet av selskapet. Dette er naturlig da gevinst og utbytte henger tett sammen. Et selskap som ikke tar ut utbytte vil få

en høyere aksjekurs som vil gjenspeile seg i prisen til selskapet, og et selskap der deler av midlene er utdelt vil oppnå lavere pris.

Det finnes flere måter for en aksjonær å ta ut midler av selskapet. Hun kan ta ut lønn, utbytte, nedsette aksjekapitalen eller overkursfondet, realisere selskapet ved oppløsning og avvikling eller salg eller hun kan få avkastning av ytt lån til selskapet. Rett nedenfor berøres imidlertid bare problemstillinger tilknyttet utbytte og realisasjon fordi aksjonærmodellen er en utbytte- og gevinstbeskatning med skjerming, og det avgrenses mot lønn. De andre måtene å ta ut midler av selskapet vil berøres under fremstillingen av skjermingsgrunnlaget og skjermingsrenten.

Først behandles emnene hvem aksjonæren gjelder for og hvilket tidspunkt som skal legges til grunn ved beregning av skjermingsfradraget.

5.1 Hvem aksjonærmodellen gjelder for

Aksjonærmodellen gjelder mellom aksjeselskap/ allmennaksjeselskap og personlig aksjonær. Dette følger av henholdsvis §§ 10-1 (1), 10-12 (1) og 10-10 (1). I tillegg er ”sparebanker og andre selveiende finansieringsforetak, gjensidige forsikringsselskaper, samvirkeforetak” og aksjefond omfattet etter § 10-1 (1) jfr. § 2-2 (1) b til e. Tilsvarende utenlandske selskaper omfattes også (se oppgavens pkt. 8.2).

Personlig aksjonær er fysisk person. Etter § 10-12 (3) gjelder reglene også for ”dødsbo, administrasjonsbo” som tilhører fysisk person og privat ”konkursbo”. For dødsbo må retten til skjermingsfradrag gjelde både i dødsåret og de år boet står under skiftebehandling¹⁴.

Det er aksjonæren eller personene etter § 10-12 (3) som skal beskattes etter aksjonærmodellen.

I tillegg er det i § 10-11 (2) 5. pkt. for utbytte regnet opp personer som må anses å ha tilknytning til aksjonæren, og som skal identifiseres med denne. Disse er ”aksjonærens ektefelle” og ”personer som aksjonæren er i slekt eller svogerskap med i opp- eller

¹⁴ Frederik Zimmer, s. 329.

nedstigende linje eller i sidelinjen så nær som onkel eller tante”. Dette er objektive regler som kan suppleres av gjennomskjæring på subjektivt grunnlag¹⁵. Det vil si at også andre personer som har tilknytning til aksjonæren kan anses å ha mottatt utbytte på aksjonærens vegne.

Aksjonærmodellen gjelder uavhengig av om selskapet er børsnotert eller ikke. I motsetning til systemet før så gjelder aksjonærmodellen uavhengig om aksjonæren er aktiv eller passiv i selskapet.

5.2 Tidspunktet

Skjermingsfradraget beregnes for hvert år, og det er den som eier aksjen per 31. desember som skal tilordnes dette. Dersom aksjene eies av A i årets første 11 måneder, så får hun altså ikke noe skjermingsfradrag for aksjene når hun selger til B i desember. Dette er et utslag av retts tekniske hensyn. Det ville blitt mange tall å holde rede på dersom regelen var at man skulle få et forholdsmessig skjermingsfradrag etter hvor mange dager man eiet aksjen. Utvalget mente at markedet selv ville regulere prisen etter de skattefordeler som følger med aksjen slik at dette jevnet seg ut av seg selv¹⁶.

Dersom det ikke blir realisasjon eller utbytte eller utbyttet blir lavere enn hele skjermingsfradraget, så kan hele eller deler av skjermingsfradraget spares opp til senere år. Det er ingen tidsbegrensning, slik at fremføringsretten for aksjonæren varer til hennes eierskap opphører. Dette sikrer hensynet til kontinuitet, fordi skattyteren da ikke får skattemessige incentiver for å ta ut utbytte.

I de tilfeller hvor aksjene blir solgt omtrent på det tidspunkt da utbyttet besluttes og forfaller, kan det bli spørsmål om hvem som har krav på utbyttet. Etter Kjøpsloven 13 mai. Nr. 27. 1988 § 80 følger det at aksjekjøp ”omfatter det utbytte som ikke var forfalt før kjøpet”. Av § 3 følger det at regelen er deklatorisk. Hovedregelen er altså at vedtatt utbytte tilfaller kjøper når dette ikke er forfalt.

¹⁵ Harald Hauge i Gyldendal Rettsdata, note 798 til skatteloven.

¹⁶ NOU 2003:9, s. 223, pkt. 10.5.3.

5.3 Utbytte

Hovedregelen om skatteplikt for utbytte følger av sktl. § 10-11 (1). Utbytte skal ”regnes som skattepliktig inntekt”, jfr. § 5-20 om ”fordel vunnet ved kapital” som er alminnelig inntekt, og skattesatsen er da 28 %, jfr. Stortingets skattevedtak (SSV) §§ 3-2 og 3-9.

Unntaket for skattefritt utbytte på grunn av skjerming følger av sktl. § 10-12 (1) 1. pkt. Etter § 10-12 (2) 1. pkt. så skal ”[s]kjermingen beregnes for den enkelte aksje”, og beregningen skjer ved å multiplisere skjermingsgrunnlaget med en skjermingsrente. Disse behandles i punktene 6 flg. og 7 flg.

Det er en viss forskjell mellom det skatterettslige utbyttebegrep og det aksjerettslige utbyttebegrep. Det sistnevnte er snevrere enn det skatterettslige. Nærmere om dette i pkt. 5.3.3 om lovlighetskravet. Ifølge § 10-11 (2) så er utbytte ”enhver utdeling som innebærer en vederlagsfri overføring av verdier fra selskap til aksjonær”. Først og fremst gjelder det utbytte som er vedtatt av generalforsamlingen, men ordlyden er vid for også å omfatte andre utdelinger. Enhver overføring av økonomiske verdier omfattes, det være seg pengeytelser, realaktiva, finansaktiva, immaterielle eiendeler, bruksrett og tjenester, samt overtakelse og ettergivelse av forpliktelser¹⁷. Det må være en ”vederlagsfri overføring” av verdier. Det betyr at dersom det er ytt noe tilbake, så kan ikke hele utdelingen anses som utbytte.

5.3.1 Eksempler på skatterettslige utdelinger¹⁸

Det kreves altså både at det har funnet sted en overføring, og at denne er vederlagsfri. For å finne grensene for hva som er begge deler så må man gå til praksis. Paragraf 10-11 er den samme før og etter reformen. Det vil si at også gammel rettspraksis får betydning ved

¹⁷ Harald Hauge i Gyldendal Rettsdata, note 794 til skatteloven.

¹⁸ Hentet fra Frederik Zimmer, som har utledet disse av rettspraksis, Frederik Zimmer, s. 292 flg.

problemstillinger tilknyttet utbyttebegrepet¹⁹. Nedenfor følger et utvalg eksempler på hva som er en vederlagsfri overføring.

Salg av objekter fra selskap til aksjonær til underpris representerer en vederlagsfri overføring av verdier, og underprisen omfattes således av utbyttebegrepet. Dette følger blant annet av Utv. 2002 s. 1060 TRD. Det kan nok ikke stilles noe materielt krav til underprisens størrelse.

Ved salg av objekter fra aksjonær til selskap til overpris vil det medføre vederlagsfri overføring av verdier, og her er det overprisen som er gjenstand for utbytteskatt. For å finne overprisen så må markedsprisen finnes. Se blant annet Utv. 2002 s. 1046 URD.

Fordring på selskapet uten at aksjonæren yter noe tilbake vil omfattes. Dette må anses som en ensidig disposisjon, og hele fordringen vil derfor være gjenstand for utbyttebeskatning. Se Utv. 1975 s. 814 SKD.

Bruk av selskapets eiendeler uten vederlag vil rammes, og for å finne beskatningsgrunnlaget så må markedsprisen av bruken finnes. Se Utv. 1994 s. 1160 LRD.

Tjenesteyting av ansatte for aksjonæren privat men med betaling av selskapet vil være en vederlagsfri overføring, og skattepliktig for aksjonæren. En mer finurlig variant kan være at selskapet betaler et annet selskap for å yte en fordel til aksjonæren. Også dette vil omfattes.

At selskapet betaler aksjonærens utgifter eller innfrir aksjonærens forpliktelser omfattes. Se Utv. 1998 s. 1322 LRD.

Lån fra selskap til aksjonær kan i alle fall få følgende tre problemstillinger: Dersom lånet ettergis vil dette innebære en vederlagsfri overføring, og således være utbytte etter skatteloven. Se Utv. 1995 s. 971 LRD. Rentefrie lån har vært omdiskutert i praksis, men det må antas at slike skal anses som utbytte. Også lån til lavere rente enn markedspris er antatt å omfattes. Se Utv. 1991 s. 1416 URD.

Utdeling av fondsaksjer og tilskrivning på aksjer skal imidlertid ikke anses som utbytte. Her er vilkåret om overføring ikke oppfylt, da det bare skjer en ompostering i regnskapet. Dersom en får fondsaksjer utover det som i utgangspunktet fulgte av eierandelen i selskapet så skal det overskytende imidlertid anses som utbytte.

¹⁹ Ole Gjems-Onstad, s. 469.

Dersom det i forbindelse med utbytteutdelingen blir tilbudt aksjonærene å tegne aksjer for utbyttebeløpet, så skal aksjonæren – når han tegner aksjer – anses å ha benyttet utbyttet til å tegne aksjer i selskapet, og således beskattes for utbyttebeløpet.

Der hvor selskapet deler ut egne aksjer til aksjonæren ut fra aksjonærenes forholdsmessige eierandeler, vil dette ikke anses som utbytte. Skjer utdelingen annerledes enn forholdsmessigheten før utdelingen, så ”skjer det en netto verdioverføring fra noen aksjonærer via selskapet til andre aksjonærer”, jfr. Utv. 2001 s. 1401 FIN, og mottakende aksjonær blir utbyttebeskattet for verdioverføringen.

Det kan også bli tale om å bedømme en transaksjon med delvis vederlag som gavesalg. Nærmere om gavesalg i pkt. 6.2.4.

Det må trekkes en grense mot de tilfeller der aksjonæren taper verdier fra selskapet. Dette er ulovlig underslag etter Straffeloven, og handlingen vil ikke beskattes som utbytte. Aksjonæren vil som hovedregel heller bli pålagt å restituere beløpet.

Det er ikke et vilkår for utbyttebeskatning at man har et formelt eierinnskudd. Man kan ha gjort seg berettiget til utbytte gjennom for eksempel arbeidsinnsats eller andre kapitalinnskudd. Hvis det er tilfelle så vil man ikke ha noe skjermingsgrunnlag, og utbyttet vil være 100 % skattepliktig²⁰.

5.3.2 Tidfesting

Tidspunktet for når utbyttet kan beskattes må finnes. Hovedregelen om skatterettslig tidfesting finnes i § 14-2 og er kalt realisasjonsprinsippet. Paragraf 14-2 (1) 2. pkt. gir regelen om tidfesting av utbytte. Det fremgår av denne at fordelingen, i dette tilfellet utbyttet, skal ”tas til inntekt når skattyteren får en ubetinget rett til ytelsen”. Utbytte vedtas av generalforsamlingen, og vedtaket vil typisk skje i første halvdel av året, da det etter aksjeloven 13 juni. Nr. 44. 1997 § 5-5 (1) og allmennaksjeloven 13 juni. Nr. 45. 1997 § 5-6 (1) kreves ordinær generalforsamling innen 6 måneder etter utgangen av hvert regnskapsår. Videre følger det av disse selskapsreglenes annet ledd at det skal tas stilling til utdeling av

²⁰ Ot.prp. nr. 1 2004-2005, pkt. 5.6.1.2.

utbytte på ordinær generalforsamling. Aksjonæren vil få en ubetinget rett til ytelsen ved generalforsamlingens vedtak. Utbytte vil derfor ikke kunne beskattes før året etter det er opptjent. Eksempelvis kan utbytte for 2008 således ikke bli skattepliktig før i 2009. For andre typer utbytte enn det som er vedtatt av ordinær generalforsamling vil det avgjørende være når aksjonæren i henhold til avtale eller annet rettsgrunnlag har ervervet en ubetinget rett til utbytte.

5.3.3 Lovlighetskravet

Utbyttet må være ”lovlig utdelt fra selskapet”. Dette er et vilkår etter sktl. § 10-12 (1) 2. pkt. Det er aksjelovgivningen som setter rammene for lovligheten, jfr. asl./asal §8-1. Det er en rekke materielle regler og formelle saksbehandlingsregler som må følges. Brudd på materielle regler er typisk skjult utbytte.

Dersom utbyttet ikke er lovlig utdelt så gis det i utgangspunktet ikke skjermingsfradrag. I følge en uttalelse av FIN den 16. november 2006 så skal skjermingsfradraget ikke bortfalle, men utsettes slik at året med ulovlig utdeling sin skjerming fremføres til senere år. Dersom det er foretatt en utdeling som overstiger det som lovlig kan utdeles etter aksjelovene, så skal bare den lovlige delen gi rett til skjerming.

Dersom saksbehandlingsreglene er overtrådt men overtredelsen fremstår som mindre vesentlig så kan det imidlertid gis skjermingsfradrag, jfr. Utv. 2003 s. 796 SKD. I utgangspunktet må brudd på sentrale elementer i den selskapsrettslige reguleringen av utbytte, slik som at utbytte må være besluttet av kompetent organ, normalt anses for vesentlige²¹.

Av materielle krav er beløpsgrensene de viktigste. Disse vil være absolutte, og overtredelse av disse vil som hovedregel være ulovlig og føre til utsettelse av skjerming.

Dagens lovlighetskrav for rett til godtgjørelse er en videreføring av det lovlighetskrav som gjaldt for selskapets fradragsrett for utbytteutdeling etter daværende aksjeskattelov § 8. Ved videreføringen ble det fremhevet at ulovlig utbytte kan være illojalt

²¹ Lignings-ABC 2008/09, s. 38, pkt. 6.4.

overfor kreditorer, minoritetsaksjonærer og skattemyndighetene²². Ut over dette er det ikke gitt noen begrunnelse for vilkåret.

Lovlighetskravet har vært gjenstand for debatt i juridisk teori²³. Blant annet har dette skatterettslige vilkåret inkorporert hele regnskaps- og aksjelovgivningen, både nasjonal og internasjonal. I tillegg gir vilkåret forskjellige konsekvenser for personlige aksjonærer og selskapsaksjonærer da sistnevnte ikke har skjermingsfordeler og således bare blir straffet med 28 % skatt. Det er vanskelig både praktisk og prinsipielt å se noen god begrunnelse for vilkåret.

5.4 Realisasjon

Det finnes flere lovfestede regler om gevinstberegning i sktl. § 10-30 følgende. Noen av disse er bare en lovfesting av alminnelig gevinstberegningsregler.

Hovedregelen ved realisasjon av aksje fremgår av § 10-31 (1). Etter denne er det skatteplikt for "[g]evinst ved realisasjon av aksje". Inntekten skal regnes som "fordel vunnet ved kapital", jfr. § 5-20, og skattesatsen er da 28 %.

Eventuell gevinst finnes ved å regne frem "vederlaget ved realisasjonen, fratrukket aksjens inngangsverdi", jfr. § 10-32 (1).

Inngangsverdien er som hovedregel det som ble betalt for aksjene, minus adekvate kostnader. Andre problemstillinger rundt inngangsverdien behandles i pkt. 6.1.

Utgangsverdien er salgsvederlaget, og dette er et bruttobeløp. Det omfatter både mottatt pengebeløp, evt. pengefordringer og alle andre økonomiske goder som faller inn under skattelovens fordelsbegrep som bortfall av forpliktelser, fysiske gjenstander og tjenester²⁴.

Det følger av § 10-31 (1) 2. pkt. at ubenyttet skjerming "kan føres til fradrag i gevinst ved realisasjon av aksjen". Etter § 10-31 (2) kan "[t]ap ved realisasjon av aksje ... føres til fradrag i skattyters inntekt".

²² Innst. O. nr. 10 (2004-2005) pkt. 5.6.1.

²³ Kritisert av bl.a. Ole Gjems-Onstad s. 517 flg.

²⁴ Ole Gjems-Onstad s. 637.

Begrepet realisasjon er et rettslig skjæringstidspunkt. Gevinst kan ikke beskattes og tap kan ikke fradras før dette tidspunktet. I tillegg anses gevinst innvunnet og tap pådratt ved dette skjæringstidspunktet. I følge § 9-2 (1) omfatter realisasjon ”overføring av eiendomsrett mot vederlag og opphør av eiendomsrett”. Under dette følger en ikke-uttømmende liste over realisasjonsmåter. Den mest praktiske formen for realisasjon er frivillig salg, jfr. § 9-2 (1) a. Alle former for ”tvangsavståelse” omfattes også, jfr. første ledd b. I tillegg finnes en negativ avgrensning i tredje ledd, men den er heller ikke uttømmende.

Gave av aksje skal ikke anses som realisasjon, jfr. tredje ledd a, mens gavesalg vil være realisasjon, jfr. første ledd a. Nærmere om dette under pkt. 6.2.4.

I følge §§ 9-2 (1) h og 10-37 (1) og (2) skal likvidasjon av selskapet og innløsning av enkeltaksjer anses som realisasjon.

Ved selskapskonkurs vil selskapet normalt bli likvidert. Da foreligger det realisasjon av aksjene med null i vederlag. Realisasjonen skal anses å ha foreligget ved åpningen av konkurs²⁵.

Nedsettelse av aksjekapitalen med reduksjon av aksjenes pålydende er derimot ikke realisasjon. Dette behandles nedenfor i pkt. 6.2.1.2.

Et spesielt tilfelle er der hvor aksjeverdien reelt er tapt uten at selskapet likvideres. Da skal det i følge administrativ praksis anses som realisasjon. I Utv. 1992 s. 1287 FIN sies det at "[n]edskrivningen av aksjekapitalen i Kreditkassen til null ved innløsning av aksjene ... er etter departementets oppfatning å anse som avhendelse av aksjene". Dette spørsmålet var særlig aktuelt på 1990-tallet, og det finnes unntak fra dette. I Rt. 1998 s. 1425 (Troll Salmon – dommen) ble nedskrivning av aksjene til null og deretter innløsning samt nytegning av aksjer i samme generalforsamling ikke godtatt som realisasjon fordi det ikke hadde ført til en reell oppgivelse av eierposisjonen. Høyesterett sa at det ikke kunne ses ”at det i et slikt tilfelle foreligger en reell oppgivelse av den ankede parts posisjon som aksjonær i selskapet. Realiteten i den avtalte refinansiering som fant sted høsten 1993, var at den ankede part i kraft av sin aksjonærposisjon uten avbrudd opprettholdt sine økonomiske og organisatoriske rettigheter som aksjonær, og for en langt større andel av

²⁵ Lignings-ABC 2008/09 s. 19 pkt. 3.6.

aksjene enn han hadde før refinansieringen ble gjennomført. Det foreligger for ham en helt annen situasjon enn for de øvrige aksjonærer, som har oppgitt sine eierposisjoner i selskapet og fått fradrag for tapet i 1993”²⁶.

Overdragelse i form av fusjon av aksjeselskaper regnes ikke som realisasjon, jfr. § 11-2. Det samme gjelder for fisjon av aksjeselskaper, jfr. § 11-4. Nærmere om dette i pkt. 6.3.2.1.

5.4.1 Tidfesting

Det må identifiseres når realisasjonen har skjedd i tid. Dette er tidfesting av aksjegevinst og aksjetap. I mangel av andre regler kommer realisasjonsprinsippet til anvendelse. Regelen fremkommer av § 14-2 (1) 2. pkt. Etter denne skal gevinst ”tas til inntekt når skattyteren får en ubetinget rett til ytelsen”. I salgstilfeller vil dette være når selgeren har stilt aksjene til disposisjon for kjøperen. Tilsvarende tidspunkt må antas å gjelde for aksjetap²⁷.

Hovedreglen er at man ikke kan kreve utsatt beskatning av aksjegevinst. Etter § 14-70 kan imidlertid gevinst ved realisasjon ”kreves fritatt for inntektsskatt” ved ufrivillig realisasjon på nærmere vilkår. Dette kan være praktisk ved ekspropriasjon av aksjer.

5.4.2 Almennelige ulovfestede gevinstberegningsregler

Det gjelder også visse gevinstberegningsregler som ikke er nedfelt i loven.

For beregning av utgangsverdien er det i utgangspunktet ikke oppstilt noen lovbestemmelser. Her kommer altså alminnelige ulovfestede prinsipper til anvendelse. Noen særbestemmelser finnes likevel, jfr. blant annet § 10-37 (1) 2. pkt. om gevinstberegning ved likvidasjon.

²⁶ Kritisert av Bettina Banoun 2003 s. 254 fordi omgåelsesnormen ikke ble brukt, slik at spørsmålet om transaksjonenes egenverdi ikke ble drøftet.

²⁷ Frederik Zimmer, s. 324.

For beregning av inngangsverdien er det som sagt lovbestemmelser i § 10-32 (1) og også i annet ledd, men disse må suppleres med alminnelige ulovfestede gevinstberegningsregler. Det vises til pkt. 6.1 nedenfor for en grundigere redegjørelse av dette.

Av Rt. 1993 s. 1268 og Rt. 1982 s. 1330 følger det at det ikke skal gis ny inngangsverdi på aksjene der ektefelle erverver disse eller der ektefelle får aksjer ved skifte.

Dersom en ansatt har kjøpt aksjer av arbeidsgiver til underpris og den ansatte har blitt beskattet for underprisen, så skal denne inngå i inngangsverdien på aksjene.

Senere kostnader knyttet til aksjen må kunne regnes med til inngangsverdien.

Utgifter til undersøkelse av selskapets forhold før man kjøper aksjer, såkalt due diligence, vil være en del av inngangsverdien. Dette er nok mest praktisk for selskapsaksjonærer, men kan foregå i mindre skala også for private aksjonærer. Dersom man undersøker flere selskaper er det bare utgiftene til undersøkelse av det selskapet det er kjøpt aksjer i som inngår i inngangsverdien²⁸.

5.4.3 FIFO

Ved realisasjon av noen aksjer er det den aksjen som er ervervet først som skal anses realisert først. Dette følger av prinsippet ”først inn først ut” (FIFO), som er nedfelt i § 10-36. Som hovedregel har altså ikke aksjonæren lov til selv å velge hvilke aksjer som skal anses realisert.

Alle aksjer som er ervervet før 1. januar 1992 skal ”anses for å være ervervet 1. januar 1992”, jfr. § 10-36 (2). Dersom aksjer før dette tidspunktet har ulik kostpris, så står aksjonæren fritt til å velge hvilke aksjer som skal anses realisert først²⁹. Denne regelen henger igjen fra før reformen av 1992, da FIFO – prinsippet ble innført.

²⁸ Ole Gjems-Onstad, s. 642.

²⁹ Lignings-ABC 2008/09, s. 20, pkt. 4.5.

I tillegg vil aksjonæren ha mulighet til å velge hvilke aksjer som skal anses realisert dersom de er ervervet samme dag.

Dersom det ikke er gitt ligningsmyndighetene opplysninger om hvilke aksjer som er ervervet først, så følger det av § 10-36 (3) at aksjen som har lavest inngangsverdi skal anses som realisert først.

FIFU – prinsippet gjelder også for gave, slik at man ikke får en skattemessig fordel dersom man gir bort aksjer i gave. Dette følger av Utv. 2006 s. 747 FIN.

Litt om FIFU i tilknytning skjermingsgrunnlaget følger i pkt. 6.1.1.

6 Skjermingsgrunnlag

Som sagt i pkt. 4.2, så må man for å komme frem til skjermingsfradraget finne to faktorer, skjermingsgrunnlag og skjermingsrente. Skjermingsfradraget får betydning når man skal finne hvor stor skattebyrde aksjonæren får både ved utbytte og realisasjon. I det følgende behandles skjermingsgrunnlaget.

6.1 Generelt om skjermingsgrunnlaget

Skjermingsgrunnlaget er basert på inngangsverdien for den enkelte aksje. Etter § 10-32 (2) skal inngangsverdien settes til ”det beløp skattyter har betalt for aksjen”. Utgangspunktet må tas i aksjens kostpris, og denne må finnes for hver enkelt aksje.

Kostprisen er anskaffelseskostnaden for aksjen i tillegg til alle adekvate kostnader i tilknytning ervervet. Ifølge forarbeidene til § 10-32 så er det vanlige her utgifter til megler, oftest kurtasjeutgifter³⁰. I tillegg ble det i forarbeidene til § 6-24 sagt at inngangsverdien kunne omfatte gebyrer, kostnader til forhandlinger, bedriftsgjennomgang og kontraktsutforming. Det samme gjelder prosesskostnader ved tvist om eiendomsrett til

³⁰ Ot.prp. nr. 1 (2004-2005) pkt. 5.6.2.1.

aksjer mv.³¹ Det er videre ikke et vilkår at utgiftene er verdiskapende. Avgjørende er at det foreligger en tilstrekkelig nær tilknytning mellom kostnaden og aksjeervervet³². Ved opprettelse av aksjeselskap eller kapitalutvidelser vil den innskutte egenkapital per aksje i tillegg til gebyrer ved registrering være inngangsverdien.

I asl./asal. §§ 2-1 flg. fremgår det at innskudd kan foretas både i form av penger og andre eiendeler. Eksempelvis kan virksomhet, fast eiendom, biler og immaterielle rettigheter skytes inn som aksjekapital. Utgangspunktet er at eiendelene skal verdsettes etter omsetningsverdien. Et unntak fra dette er skattefri omdanning av virksomhet. Det følger av Rt. 1995 s. 1674 at det er verdien av eiendelene og ikke verdien av aksjene som mottas som vederlag som skal være inngangsverdien. For aksjonæren er det viktig å merke seg at innskudd av andre eiendeler vil regnes som realisasjon på hennes private hånd ved innskytelsen. Begrunnelsen er at aksjonæren og aksjeselskapet skal anses som to forskjellige rettssubjekter.

I tillegg må historikken for eierskapet legges til grunn av tre grunner:

For å finne eventuelt RISK – grunnlag fra før siste skattereform. Det eventuelt akkumulerte RISK- beløpet skal legges til aksjens kostpris.

Eiere av ikke-børsnoterte aksjer som før 1992 kunne blitt solgt skattefritt ble på nærmere vilkår gitt adgang til å oppregulere inngangsverdien ved skattereformen av 1992. Dersom det er gjort skal skjermingsgrunnlaget settes til aksjens forholdsmessige andel av selskapets samlede skattemessige formuesverdi fra 1992, eller til opprinnelig kostpris tillagt eventuelle RISK – beløp knyttet til aksjen³³.

Det er imidlertid nytt at ved arv og gaveoverføring så skal aksjene verdsettes etter kontinuitetsprinsippet i sktl. § 10-33. Det vil si at arving eller gavemottaker trer inn i givers kostpris. Man må altså finne tilbake til givers gamle kostpris.

Det vil også bli beregnet ny inngangsverdi ved kapitalforhøyelse. Slik kapitalforhøyelse foretas enten som nytegning med innbetaling, også kalt emisjon, eller ved fondsemisjon uten innbetaling. Aksjonæren har ved eierskapet til aksjen som hovedregel

³¹ Ot.prp. nr. 1 (2005-2006) pkt. 15.3.

³² Ot.prp. nr. 1 (2004-2005) pkt. 6.5.3.2.

³³ Ot.prp. nr. 1 (2004-2005), pkt. 5.3

fortrinnsrett til å delta på emisjon. Ved emisjonen skal innbetalingen minst tilsvare pålydende på de nye aksjene som utstedes eller lik det beløp pålydende på de eksisterende aksjene økes med³⁴. Innskudd utover aksjekapitalens pålydende skal føres som overkurs. Ved emisjon skal innbetalt kapital være med i skjermingsgrunnlaget med den sum som er innbetalt. Summen skal inneholde pålydende, eventuell overkurs og omkostninger. Ved fondsemittert kapital skjer det en reduksjon i inngangsverdien, se nærmere om dette i pkt. 6.2.2.

Dersom skjermingsfradraget overstiger utdelt utbytte, eller det ikke er utdelt utbytte, så kan det ubenyttede skjermingsfradraget kreves fradratt ”i senere års utbytte på samme aksje”. Dette følger av § 10-12 (1) 4. pkt. Fremføringsretten varer frem til realisasjon. Fremføringsrenten medfører også en rentes rente – effekt, fordi oppspart skjermingsgrunnlag gir grunnlag for høyere skjermingsfradrag de etterfølgende år, forutsatt samme eller høyere rente.

Regelen om at skjermingsfradraget skal fastsettes for hver aksje har som konsekvens at eventuelt ubenyttet skjermingsfradrag for en aksje ikke kan motregnes i gevinst/utbytte for en annen aksje.

Dersom gevinsten er lavere enn ubrukt skjermingsfradrag til aksjen, så får ikke selgeren utnyttet hele skjermingsfradraget. Og selv om realisasjon med tap medfører fradrag så får selgeren ikke noen glede av sitt eventuelt ubrukte skjermingsfradrag. Skjermingsfradraget kan altså ikke skape eller øke et tap. Dette er uheldig, fordi det bryter med hensynet til symmetri.

6.1.1 FIFU i tilknytning skjermingsgrunnlaget

Etter § 10-36 er det som sagt den aksjen som er ervervet først som skal anses realisert først. Bestemmelsen gjelder bare for realisasjon, men det kan ikke være tvilsomt at dette er et alminnelig prinsipp som også får betydning for utbytte³⁵. Dersom aksjonæren har

³⁴ Frederik Zimmer, s. 395.

³⁵ Frederik Zimmer, s. 398.

forskjellige inngangsverdier vil således et lavt skjermingsgrunnlag for noen aksjer få betydning for hvor stor del av skjermingsgrunnlaget som kan utnyttes for de andre aksjene dersom aksjonæren ikke ønsker å betale 28 % skatt av utbyttet på de førstnevnte aksjene.

Her får det også betydning at ubrukt skjermingsfradrag bare kan fremføres for den samme aksje. Dersom et salg medfører at selgeren får gevinst på noen aksjer og tap på andre, så kan ikke tapet av ubenyttet skjermingsfradrag komme i fradrag ved gevinstberegningen.

6.2 Problemstillinger i tilknytning skjermingsgrunnlaget

Nedenfor følger en del emner som får betydning for fastsettelsen av skjermingsgrunnlaget.

6.2.1 Skjermingsgrunnlag ved nedsettelse av aksjekapital

Nedsettelse av aksjekapital kan gjøres på to måter etter reglene i asl./asal. kapittel 12, og disse er nedsettelse med innløsning av aksjer og nedsettelse uten at aksjene innløses.

6.2.1.1 Nedsettelse av aksjekapital med innløsning av aksjer

Dersom aksjene innløses så skal dette anses som realisasjon av den enkelte aksje, jfr. sktl. § 9-2 (1) h og § 10-37 (2). De alminnelige reglene om realisasjon er behandlet i pkt. 5.4 flg., og det vises derfor til dette.

Dersom en del av innløsningssummen anses som skattemessig utbytte, så skal ikke den delen av innløsningssummen ha innvirkning på urealisert gevinst eller tap til omfordeling etter innløsningene. Utbyttet må derfor trekkes fra innløsningssummen ved fastsettelsen av den urealiserte gevinsten/tapet som skal fordeles³⁶.

³⁶ Lignings-ABC 2008/09 s. 30 pkt. 6.19.2.

6.2.1.2 Nedsettelse av aksjekapital uten at aksjene innløses

Nedsettelse uten at aksjene innløses vil redusere inngangsverdien og dermed også skjermingsgrunnlaget. Dette følger av sktl. § 10-35. Slik nedsettelse er skattefri, jfr. § 10-11 (2) 2. pkt. Regelen er et unntak fra hovedregelen om at utdelinger fra selskap er skattepliktig utbytte i § 10-11 (1). Bakgrunnen er at dette er allerede beskattede midler fra aksjonærens hold, som er brukt i selskapet for at selskapet skal ha et kapitalgrunnlag for å tjene egne penger. Dette gjelder også dersom aksjonæren har kjøpt aksjene uten selv å ha innbetalt kapital, uavhengig av hva hun har betalt for aksjene.

Etter § 10-11 (2) 2. pkt skal begrepet innbetalt aksjekapital også omfatte overkurs. Dersom det ved stiftelse eller ved senere kapitalforhøyelse er innbetalt kapital som overstiger aksjens pålydende så skal det overstigende beløp plasseres i overkursfond.

Dersom det i forbindelse med kapitalnedsettelsen blir utdelt mer enn det som er innbetalt, så skal det overskytende behandles som utbytte. Dette følger av hovedregelen i § 10-11 (1). Bakgrunnen for dette er at verdier som er dannet i selskapet skal utbyttebeskattes når de utdeles til aksjonærene. Dersom selskapet har overkursfond, så er det valgfritt å belaste innbetalt kapital eller opptjent kapital. Dermed kan aksjonæren selv velge om nedsettelsen skal være skattefri som tilbakebetaling av aksjekapital eller skattepliktig som utbytte. Dette følger av Utv. 2006 s. 118 FIN.

Etter § 10-11 (4) må det avgrenses mot aksjer som er utstedt ved ”forhøyelse av aksjekapitalen uten nytegning, og tilskrivning på aksjer”. Dette skal ikke regnes som innbetalt kapital.

Skatteposisjonen innbetalt kapital følger aksjen, ikke selskapet eller aksjonæren. Det betyr at et eierskifte mellom innbetaling av kapitalen og tilbakebetalingen ikke får konsekvenser for de ovennevnte spørsmål. Ved kjøp har jo kjøper presumptivt betalt prisen for skatteposisjonen.

Der hvor kapitalnedsettelsen skjer rett før eller etter eierskiftet, kan det bli spørsmål om hvem som skal tilordnes tilbakebetalingen. § 10-35 sier at tidspunktet for

tilbakebetaling er avgjørende. Juridisk teori³⁷ forstår tilbakebetalingstidspunktet som det tidspunkt hvor det selskapsrettslig avgjøres hvem som har rett til tilbakebetalingsbeløpet, selv om den faktiske utbetalingen måtte finne sted noe senere. Vanligvis vil dette tidspunktet være når kapitalnedsettelsen registreres i Foretaksregisteret, med mindre generalforsamlingen har satt et annet skjæringstidspunkt. Således sikres samme eier å tilordnes reduksjon av inngangsverdi og tilbakebetalingsbeløpet.

6.2.1.3 Skatteplanlegging

Reglene om at nedsettelse av aksjekapital uten at aksjene innløses er skattefri, har vært kilde til skatteplanlegging ved aksjonærmodellen.

Overgangsregel E til § 2-38 kom ved reformen og gikk ut på at aksjonærer kunne overføre aksjer til nytt eller eksisterende selskap uten realisasjonsbeskatning før aksjonærmodellen ble vedtatt, ta ut aksjekapitalen som utbytte og skyte pengene inn igjen i selskapet som innskutt egenkapital. Denne kapitalen kan nå tas ut igjen skattefritt som substitutt for utbytte og man har i mellomtiden pengene i selskapet som arbeidskapital.

Det ble gitt god tid for aksjonærene til å omstille seg. Selv om reglene ble vedtatt i 2004, så trådte reglene først i kraft fra 1. januar 2006. Bakgrunnen for dette var at det tok tid å etablere et elektronisk basert aksjonærregister. Dette la grunnlaget for ”den kanskje mest dramatiske tapping av egenkapital fra norske aksjeselskaper noensinne”³⁸. Det finnes ingen statistikk over hvor mye midler som er skjermet for beskatning, men på et eller annet tidspunkt er midlene brukt opp, og aksjonærene blir igjen henvist til å ta ut utbytte på regulært vis. Da vil vi kanskje se nye måter å få overført midler fra selskap til aksjonær uten å utløse utbytteskatt³⁹.

³⁷ Frederik Zimmer, s. 417.

³⁸ Ole Gjems-Onstad, s. 470.

³⁹ Ole Gjems-Onstad, s. 471.

6.2.2 Skjermingsgrunnlag ved fondsemittert kapital

En fondsemissjon er en utvidelse av aksjekapital ved overføring av midler fra selskapets fonds.

Ved fastleggelsen av inngangsverdi for aksjer som er utstedt uten innbetaling fra aksjonærene men finansiert ved overføring fra selskapets fonds til aksjekapital gjelder det et omfordelingsprinsipp. Etter § 10-32 (3) så skal aksjen som gir rett til tildeling av fondsaksje (stamaksjen) sin inngangsverdi fordeles mellom stamaksjen og fondsaksjen. Fordelingen skjer forholdsmessig etter pålydende ”på grunnlag av antall aksjer før og etter fondsemissjonen”.

Det skal fastsettes en justeringsfaktor når antallet aksjer i selskapet økes gjennom en fondsemissjon. Dette følger av forskrift til skatteloven FSFIN § 10-34-1 (3). Justeringsfaktoren er antallet aksjer før aksjeendringen dividert på antallet aksjer etter aksjeendringen. Så skal omfordelingen av skatteposisjonene skje ved å multiplisere den enkelte aksjes akkumulerte skatteposisjoner med justeringsfaktoren. Dette følger av FSFIN § 10-34-1 (2). Omfordelingsreglene kom til etter de gamle RISK – reglene, men i følge Ot. prp. nr. 1 (1994-1995) s. 10 så skal de gis analogisk anvendelse på andre skatteposisjoner. Det er hensynet til kontinuitet som ligger bak reglene. Man kommer altså frem til inngangsverdien for hver fondsaksje og stamaksje etter fisjonen⁴⁰.

Eksempel: Aksjeselskapet AS foretar en fondsemissjon. Antallet aksjer økes fra 1.000 til 2.000 uten at det innbetales aksjekapital. Pålydende på de nye aksjene er 100. Aksjekapitalen er derfor øket til 200.000. Sofia har 10 % av aksjene, dvs. 100 aksjer. Hun tegner 10 nye aksjer i Aksjeselskapet AS mot innbetaling på kroner 20 per aksje. Etter omfordelingen skal inngangsverdien være den samme. Justeringsfaktoren blir da 0,5 ($1.000/2.000$). Omfordelt inngangsverdi på gamle aksjer blir på 50 ($100*0,5$). Omfordelt inngangsverdi på nytegnede aksjer blir på 10 ($20*0,5$).

⁴⁰ Ole Gjems-Onstad, s. 647.

Justeringsfaktor	0,5
Omfordelt inngangsverdi gamle aksjer	50
Omfordelt inngangsverdi nytegnede aksjer	10

FIFU – prinsippet kan volde problemer ved fondsemisjoner. Fondsaksjen skal nemlig ses i sammenheng med stamaksjen når det gjelder inngangsverdien, men ikke ved ervervstidspunktet. Slik kan fondsaksjer som anses ervervet samme år ha forskjellig inngangsverdier fordi disse avhenger av de enkelte stamaksjer fondsaksjen anses tilknyttet⁴¹.

En nedsettelse av aksjekapitalen vil først få konsekvens for fondsemittert kapital der slik finnes fordi det er denne som først skal skrives ned. Dette følger av § 10-11 (5). Fondsemittert kapital skal skatterettslig regnes som utbytte, i motsetning til regulær nedsettelse av aksjekapital. Dette får altså som konsekvens at den fondsemitterte kapital skal skattlegges som alminnelig inntekt før den skattefrie nedsettelse av resten av aksjekapitalen kan finne sted.

Det finnes kanskje en mulighet til å unngå disse reglene. Ole Gjems-Onstad har skissert dette som en mulighet: I følge asl./asal. § 12-1 (1) 3. pkt. så kan nedsettelse av aksjekapital brukes til avsetning til fond som kan brukes etter generalforsamlingens beslutning. Ved å nedsette aksjekapitalen med det beløpet som tilsvarer den andelen som er fondsemittert, vil man få en aksjekapital som bare består av innbetalt aksjekapital⁴². Slik kan fondsemittert kapital overføres til annen egenkapital, og dersom man overfører hele den fondsemitterte kapital så kan denne senere nedsettes skattefritt.

⁴¹ Ole Gjems-Onstad, s. 644.

⁴² <http://www.sivil.no/magma/2008/06/0106.html>

6.2.3 Skjermingsgrunnlag ved fusjon og fisjon

6.2.3.1 Fusjon og fisjon

En fusjon er en operasjon der to eller flere selskaper slås sammen til et selskap. En fisjon er en operasjon der ett selskap deles opp i to eller flere selskaper. De selskapsrettslige reglene om fusjon og fisjon finnes i asl./asal. kapitlene 13 og 14.

Ved fusjoner og fisjoner skal skattyters samlede kostpris på aksjene i det overdragende selskap videreføres på aksjene i det overtakende selskap⁴³. Kostprisene vil således omfordeles, og det er disse som vil være aksjonærens skjermingsgrunnlag på de nye aksjene. Dette følger av sktl. § 10-34. Som for fondsemittert kapital skal det etter FSFIN § 10-34-1 (3) finnes en justeringsfaktor.

Justeringsfaktoren finnes for fusjoner ”ved å dividere antall aksjer i det overdragende selskap på antall aksjer aksjonærene får i det overtakende selskap”, jfr. FSFIN § 10-34-1 (3). For aksjonærer som har blitt realisasjonsbeskattet for tilleggsvederlaget, så må inngangsverdien på vederlagsaksjene reduseres med den inngangsverdien som har inngått i gevinst-/tapsberegningen for de aksjer som anses realisert⁴⁴.

For fisjoner finnes justeringsfaktoren ved at ”pålydende på aksjene i det overtakende selskapet divideres med pålydende på aksjene i det overdragende selskapet”, jfr. FSFIN § 10-34-1 (3). Her skal man altså benytte pålydende på aksjene. Dersom aksjonæren har aksjer i flere av selskapene, så skal inngangsverdi fordeles etter nettoverdiene i selskapet. For aksjonærer som har blitt realisasjonsbeskattet for tilleggsvederlaget gjelder det samme som ved fusjon⁴⁵.

Dersom fusjoner eller fisjoner er regnskapsmessig innrapportert som transaksjon kan det gi store økninger på overkursfond, uten at det regnes som innbetalt aksjekapital.

⁴³ Ot.prp. nr. 1 (2004-2005), pkt. 5.6.2.1.

⁴⁴ Lignings-ABC 2008/09, s. 27 pkt. 6.12.1.

⁴⁵ Lignings-ABC 2008/09, s. 28 pkt. 6.13.

Dette vil føre til at utbetaling av slike økninger til aksjonæren må regnes som fondsemittert kapital, og ikke gi grunnlag for skattefri tilbakebetaling, jfr. § 10-11 (5).

6.2.3.2 Splitt og spleis

En aksjesplitt er en deling av aksjens pålydende verdi. Aksjekapitalen endres ikke. Dette er praktisk dersom aksjens pålydende verdi er så høy at det er vanskelig å omsette aksjen. Justeringsfaktoren skal beregnes på samme måte som ved fondsemissjon, jfr. FSFIN § 10-34-1 (3) b. En forskjell fra fondsemissjon er at aksjen ved aksjesplitt deles slik at de eldre aksjene blir borte, mens ved fondsemissjon så får man nye aksjer i tillegg til den gamle.

En aksjespleis skjer ved at flere aksjer gjøres om til en aksje. Aksjekapitalen endres heller ikke her, men aksjekapitalen fordeles på et lavere antall aksjer og de spleisete aksjene vil få høyere pålydende verdi enn de eldre aksjene. Skjermingsgrunnlaget på aksjonærens opprinnelige aksjer må da legges sammen og fordeles på de nye aksjene. Hvis selskapet kun har én aksjonær så vil det være hensiktsmessig å spleise alle aksjene til en aksje slik at aksjonæren får ett skjermingsfradrag⁴⁶.

FIFU – prinsippet kan volde problemer ved aksjespleis. Hvis en ny aksje settes sammen av to aksjer som er ervervet til forskjellige tidspunkter, så anses den aksje som er ervervet først som tilknyttet de eldste opprinnelige aksjer. Hvis en aksje er spleiset av en aksje ervervet i 1997 og en aksje ervervet i 1998, så må den antageligvis regnes som anskaffet etter andre aksjer fra 1997 og før aksjer fra 1998⁴⁷.

6.2.4 Skjermingsgrunnlag ved arv og gave

For arv og gave av aksjer under aksjonærmodellen er det gjennomført et såkalt kontinuitetsprinsipp, der regelen før 2006 gjaldt skattemessig diskontinuitet. Det vil si at

⁴⁶ Frederik Zimmer, s. 399.

⁴⁷ Ole Gjems-Onstad, s. 650.

det er arvelater eller gavegivers ”inngangsverdi, skjermingsgrunnlag, ubenyttet skjermingsfradrag og øvrige skatteposisjoner tilknyttet aksjen” som skal legges til grunn også for mottaker, jfr. § 10-33 (1). Begrunnelsen for innføringen av kontinuitetsprinsippet var at skjermingsgrunnlaget kunne blitt høyere for den aksjene ble overført til dersom aksjene hadde steget i verdi. Dette ville gitt et skattemessig incentiv til å overføre aksjene, og ut fra systembetraktninger ønsker man ikke å gi denne type incentiver. Kontinuitetsprinsippet gjelder også for ”dødsbo” og ”gjenlevende ektefelle som overtar boet uskiftet”, jfr. § 10-33 (2), og også for ”gavesalg”, jfr. tredje ledd. For gavesalg kan likevel ikke skjermingsgrunnlaget settes lavere enn det vederlaget mottakeren har betalt⁴⁸. Gavesalg skal imidlertid også anses som realisasjon for giver så lenge vederlaget er mer enn symbolsk. Et vederlag som utgjør mindre enn 5 % skal anses som symbolsk⁴⁹. Dersom det gjelder veldig verdifulle formuesobjekter kan prosentsatsen reduseres. Vederlag over kroner 1 million vil likevel normalt ikke anses som symbolsk.

Et latent tap eller en latent gevinst vil følge med til mottaker⁵⁰, og hun vil i tillegg kunne få et lavere skjermingsgrunnlag enn de underliggende forhold skulle tilsi, og dermed også mindre skattefritt utbytte.

Samtidig med vedtagelsen ble det innført sjablonmessig reduksjon og tillegg i arveavgiftsgrunnlaget, slik at 20 % av latent skattepliktig gevinst fradras og 20 % av latent fradragsberettiget tap tillegges grunnlaget. Dette for å bøte på ulempen kontinuitetsprinsippet medførte for mottakerne.

Dersom inngangsverdien er høyere enn arveavgiftsgrunnlaget så kommer imidlertid ikke kontinuitetsprinsippet til anvendelse. Da er det avgiftsgrunnlaget som skal legges til grunn, og dette beregnes fortsatt etter et diskontinuitetsprinsipp, fordi inngangsverdien ikke skal videreføres. Dette følger av § 9-7 som sier at ”skjermingsgrunnlaget for formuesobjekt som er ervervet ved arv eller gave eller overtatt på skifte med medarvinger, kan ved senere inntektsoppgjør – herunder ved beregning av avskrivning eller ved realisasjon – ikke settes høyere enn til det beløpet som er lagt til grunn ved arveavgiftsberegningen”.

⁴⁸ Frederik Zimmer, s. 338.

⁴⁹ Lignings-ABC 2008/09, s. 831, pkt. 3.9.2.

⁵⁰ Innst. O. nr. 125 (2004-2005).

Det praktiske vil imidlertid ofte være at aksjene har steget i verdi, og da får dette i utgangspunktet ikke betydning.

For det praktiske tilfelle at arvingen får ikke-børsnoterte aksjer kan det tenkes at det likevel får betydning. Arveavgiftsloven 19 juni. Nr. 14. 1964 § 11 A hjemler hovedregelen om at ikke-børsnoterte aksjer i norske selskaper kan verdsettes ”til 30 prosent av aksjenes forholdsmessige andel av aksjeselskapets skattemessige formuesverdi”. Skattyter kan selv velge om hun vil verdsette aksjene til 30 eller 100 prosent av forholdsmessig formuesverdi. Ikke-børsnoterte selskaper vil altså i de fleste praktiske tilfelle få et lavere arveavgiftsgrunnlag enn inngangsverdien, og da er det som sagt arveavgiftsgrunnlaget som skal legges til grunn.

I Ot.prp. nr. 1 (2008-2009) pkt. 5.1 ble det foreslått endring i reglene om verdsettelse av ikke-børsnoterte aksjer ved fastsetting av arveavgift. Det foreslås å redusere rabatten fra 70 prosent til 40 prosent og å begrense denne til et arveavgiftsgrunnlag på 10 mill. knyttet til ikke-børsnoterte aksjer. Verdier utover 10 millioner kroner skal inngå i arveavgiftsgrunnlaget med 100 prosent. Det har lenge vært gunstig å arve eiendomsaksjer fordi ligningsverdiene har vært lagt til grunn ved arveavgiftsberegningen. Slik ligningsmessig formuesverdi har vært veldig lav i forhold til de reelle eiendomsverdier ved omsetning. I tillegg til de ovenfor nevnte forslag, kom det i samme proposisjon forslag om at ligningsverdier for næringseiendom ved fastsetting av arveavgift på selskapsandeler som er gjenstand for arv eller gave i 2009, skal oppjusteres med 60 prosent⁵¹.

6.3 Endring av inngangsverdi

Innføringen av aksjonærmodellen viste seg å ikke ha perfekt overlapping med RISK – systemet. Som sagt i pkt. 6.1 så skal det eventuelt akkumulerte RISK – beløpet legges til aksjens kostpris. Problemene med overlappingen fra RISK hører derfor under behandlingen av skjermingsgrunnlaget. Nedenfor skisseres noen av problemene.

⁵¹ Ot.prp. nr. 1 (2008-2009), pkt. 5.2.1.

6.3.1 Endring som følge av endring av ligning

Etter de tidligere RISK – reglene skulle inngangsverdien reguleres etter endring av ligningen av selskapet. Bestemmelsen om dette ble opphevet ved innføring av aksjonærmodellen.

Etter aksjonærmodellen vil endring av selskapets ligning ikke ha betydning for aksjonærenes inngangsverdi og skjermingsgrunnlag. Dette gjelder også endring av ligning for tidligere inntektsår enn 2006 da skjermingsmetoden trådte i kraft⁵².

Der hvor selskap før reformen hadde feil ligningsverdi, ble denne med over i det nye systemet, uten at det fantes overgangsregler som gjorde det mulig å rette den opp. Dette førte til at inngangsverdien var feil i forhold til de underliggende verdier. I Ot.prp. nr. 1 (2007-2008) s. 51 foreslo departementet at det gis en overgangsregel om endring av inngangsverdi og skjermingsgrunnlag når selskapets ligning for tidligere år endres etter 31. desember 2005. Overgangsregelen er ment å begrenses til tilfeller der endringen av ligning innebærer en endring av aksjonærens utbytte. Videre er det en forutsetning at samme aksjonær eide aksjene både 1. januar i selskapets ligningsår og det året ligningen endres. Dette innebærer at ikke alle aksjonærene i et selskap der ligningen endres nødvendigvis vil ha rett til oppregulering av inngangsverdi og skjermingsgrunnlag. Departementet legger derfor opp til at aksjonærene selv må kreve oppregulering av inngangsverdi og skjermingsgrunnlag etter at selskapets ligning er endret.

Det foreslås videre at reglene begrenses til de tilfellene der endring av ligning innebærer en endring av aksjonærens utbytte. En slik regulering av aksjonærens inngangsverdi må ta hensyn til alle elementene i endringsvedtaket som har betydning ved RISK – reguleringen. Det vil si at det også må tas hensyn til reduksjonen i skattepliktig inntekt fordi uttaksbeskatningen unnlates, og reduksjonen i utlignet skatt som endringen innebærer⁵³.

⁵² Ot. prp. nr. 1 (2007-2008), pkt. 11.1.

⁵³ Ot. prp. nr. 1 (2007-2008), pkt. 11.3.

6.3.2 Endring som følge av ikke mottatt utbytte

Før reformen var det slik at utdelt utbytte til en aksjonær reduserte RISK – beløpet til den aksjonær som ikke fikk utdelt utbytte. Denne regelen bortfalt ved innføringen av aksjonærmodellen, og da det mangler overgangsregler så er det noen aksjonærer som sitter med for lav inngangsverdi i dag. Det ble i odelstingsproposisjonen⁵⁴ foreslått nye korrigeringsregler som skal fange opp disse tilfellene. Fristen for å fremme krav om oppregulering ble imidlertid satt til 30. april 2008, og det er ikke umulig at mange skattytere fortsatt ikke har fått oppregulert sine inngangsverdier.

6.3.3 Aksjer med negativ RISK

Skjermingsgrunnlaget er som nevnt i pkt. 6.1 knyttet til inngangsverdien. Ved overføring av RISK kan dette ikke gjelde helt unntaksfritt.

Ved skattereformen ble det opprettet overgangsbestemmelser som gjorde det mulig å få aksjer med negativ RISK grunnet RISK – reguleringene fra 1992⁵⁵. Reglene følger av endringslov 10 desember 2004 nr. 77 kapittel XIX. Under disse reglene gikk ikke mottatt utbytte inn i RISK og dermed kunne RISK – beløpet bli negativt. Det var mange som tok ut mye utbytte mens dette fortsatt var skattefritt, og dermed fikk mange negativ RISK for 2004 og 2005. Dette betyr at de nå har negativ inngangsverdi på aksjene, og da skal det ikke beregnes noe skjermingsfradrag, jfr. § 10-42 (10).

Eventuelt utbytte vil derfor beskattes fullt ut, og ved realisasjon vil også det negative beløpet være med i gevinstbeskatningsgrunnlaget⁵⁶.

Dersom aksjonæren har negativ RISK på aksjene sine og ønsker å unngå ulempene ved dette, så er en mulighet å la selskapet ligge nesten dødt uten å likvidere det. Grunnen til at det må ligge nesten dødt og ikke helt dødt er at det er en teoretisk mulighet for at et slikt

⁵⁴ Ot. prp. nr. 1 (2007-2008), s. 53

⁵⁵ Ole Gjems-Onstad, s. 638.

⁵⁶ Lignings-ABC 2008/09, s. 21 pkt. 5.1.

dødt selskap kan anses for likvidert og dermed realisert⁵⁷. For å gå klar av denne teoretiske muligheten så kan selskapet for eksempel inneha en andel i et deltakerlignende selskap og ha noe aktivitet.

En annen mulighet er å overføre aksjene som gave til et selskap, for eksempel en arvings selskap. Det må i så fall betales arveavgift, men den negative RISK får ingen konsekvens for arvingen under nåværende skatteregime fordi aksjonærmodellen ikke gjelder for selskaper som aksjonærer. For selskapsaksjonærer gjelder fritaksmetoden. Den negative RISK vil likevel ligge latent, slik at den ved senere regelendringer kan få betydning igjen.

7 Skjermingsrenten

Det er nevnt i punktene 4.2 og 6 at skjermingsfradraget finnes ved å multiplisere skjermingsgrunnlaget med en skjermingsrente. Skjermingsgrunnlaget er behandlet ovenfor, og under kommer en fremstilling av skjermingsrenten.

7.1 Generelt om skjermingsrenten

Skjermingsrenten skal være en sjablonmessig rente. Denne er det Skattedirektoratet som etterskuddsvis fastsetter for hvert år, jfr. § 10-12 (2) 3. pkt. og FSFIN § 10-12-1.

Beregningen og kunngjøring skal skje i januar året etter året som skjermingsrenten skal gjelde for. Grunnlaget for fastsettelsen av renten er aritmetisk gjennomsnittlig observert rente på statskasseveksler med 3 måneders løpetid, slik den publiseres av Norges Bank. Utvalget foreslo 5-årige statsobligasjoner⁵⁸ som tradisjonelt ligger litt høyere fordi man da

⁵⁷ For deltakerlignende selskap i Innst. O. nr. 72 (1994-1995), s. 124.

⁵⁸ NOU 2003: 9, s. 216.

forplikter seg til dagens rente i lengre tid, og dette ble fulgt opp i Ot.prp. nr. 1 (2004-2005), men omgjort til nåværende regel ved forskriftsendring 14. des. 2005 nr. 1463⁵⁹.

Det skal være såkalt risikofri rente. Begrunnelsen er at systemet er symmetrisk: Dersom man får avkastning under skjermingsrenten, så får man fradrag for avkastningen under renten. Dersom man får avkastning over renten, så er avkastningen over renten skattepliktig. Dermed påvirkes ikke investorens avkastningskrav til investeringen. Dette innebærer i realiteten at staten bærer en symmetrisk andel av investeringens risiko, som passiv deltaker i investeringen. Et eventuelt risikotillegg i skjermingsrenten vil da medføre at investoren overkompenseres for risiko⁶⁰.

Renten er beregnet etter skatt. Begrunnelsen er at utbyttet allerede er beskattet gjennom selskapsskatten. Den skal altså tilsvare den rente en hadde fått om man plasserte pengene i statskasseveksler og fikk avkastningen etter å ha betalt 28 % skatt av alminnelig inntekt. En slik investering ville vært det nærmeste alternativ for å oppnå null risiko fordi staten i praksis aldri går konkurs.

I tillegg skal renten avrundes til nærmeste tidels prosent. Nedjustert og avrundet var skjermingsrenten for året 2006 2,1 %, for 2007 3,3 % og for 2008 3,8 %.

7.2 Innskutt egenkapital vs. fremmedkapital

Før reformen var valget mellom å skyte inn egenkapital og låne selskapet kapital skattenøytralt. Etter reformen er det en forskjell⁶¹. Aksjeutbytte skal som sagt beskattes ekstra, og etter hovedregelen ville det derfor vært attraktivt å slippe unna med enkel beskatning ved å yte lån til selskapet. Rentekostnaden ville blitt fradragsført for selskapet, og ser man selskapet og aksjonæren under ett, ville det derfor bare blitt enkeltbeskatning selv om aksjonæren måtte skatte av renteinntektene. Dette medførte at utvalget foreslo en regel om ekstra skatt på renteinntekter, altså en dobbeltbeskatning over en viss

⁵⁹ Ole Gjems-Onstad, s. 545.

⁶⁰ Ot.prp. nr. 1 (2004-2005) pkt. 5.6.2.2.

⁶¹ NOU 2003:9 s. 220.

skjermingsrente her også. Reglene om skattlegging av renter på lån til selskap finnes i sktl. § 5-22.

Hensynet bak regelen er å unngå omgåelse ved at det i stedet for aksjeutbytte ytes lån og uttak skjer gjennom renteinntekter fra selskapet. Det er nå rimelig grad av nøytralitet mellom beskatning av egenkapitalfinansiering og fremmedkapitalfinansiering.

Renten skal som skjermingsrenten beregnes som risikofri rente, men den beregnes litt annerledes enn den alminnelige. Etter FSFIN §§ 5-22-3 og 5-22-4 skal renten fastsettes den siste dag i kalendermåneden hver annen måned. Dersom skjermingsrenten har endret seg minst 0,25 % så skal ny skjermingsrente fastsettes. Det er også her 3-måneders statsskatteveksler som legges til grunn, skjermingsrenten er etter skatt og den skal avrundes til nærmeste tidels prosent.

Skjermingsrenten i 2006 ble for januar og februar på 1,7 %, for mars og april på 1,7 %, for mai og juni på 1,7 %, for juli og august på 2,1 %, for september og oktober på 2,1 % og for november og desember på 2,4 %⁶².

Skjermingsrenten i 2007 ble for januar og februar på 2,4 %, for mars og april på 2,9 %, for mai og juni på 2,9 %, for juli og august på 3,3 %, for september og oktober på 3,3 % og for november og desember på 3,7 %⁶³.

Skjermingsrenten i 2008 ble for januar og februar på 3,7 %, for mars og april på 3,7 %, for mai og juni på 4,0 %, for juli og august på 4,0 %, for september og oktober på 4,3 % og for november og desember på 3,1 %⁶⁴.

⁶²

www.skatteetaten.no/Templates/TabellerOgSatser.aspx?id=29573&epslanguage=NO

⁶³

www.skatteetaten.no/Templates/TabellerOgSatser.aspx?id=46631&epslanguage=NO

⁶⁴

www.skatteetaten.no/Templates/TabellerOgSatser.aspx?id=62390&epslanguage=NO

7.2.1 Praktiske konsekvenser av § 5-22

Paragraf 5-22 gir opphav til mye arbeid for lite skatt. Ved lave men praktiske lånebeløp vil tallene bli så lave at de neppe kan sies å forrente nedlagt administrasjonsarbeid. Gitt at det er ytt lån på kr. 100.000 til selskapet. En renteendring på 0,25 % vil da gi en skatteverdi på kr. 11,16 ($100.000 \cdot 0,0025 \cdot 2/12 \cdot 0,28$)⁶⁵.

	0,25 %	0,5 %	0,75 %	1 %
10000	1,17	2,33	3,50	4,67
100000	11,67	23,33	35	46,67
500000	58,33	116,67	175	233,33
1000000	116,67	233,33	350	466,67

8 Aksjonærmodellen i tilknytning utlandet

Nedenfor følger en fremstilling av en rekke problemstillinger knyttet til utlandet.

8.1 Aksjonærmodellen for utenlandske aksjonærer

For utenlandske aksjonærer er hovedregelen at det ikke skal gis skjermingsfradrag. Dette følger av sktl. § 10-12 (1) om at aksjonæren må ha ”alminnelig skatteplikt til Norge”.

Ved utbetaling av utbytte til utenlandske aksjonærer skal det betales såkalt kildeskatt, jfr. § 10-13 (1). Skattsatsen fastsettes hvert år i SSV (SSV § 3-5 (3) for 2008) og er på 25 % der Norge ikke har skatteavtale med aksjonærens hjemland. Slike skatteavtaler gir som regel en skattesats på 15 %⁶⁶. Det er den laveste skatten av to alternativer som skal betales. Alternativene er skatten etter den sats som følger av skatteavtalen med aksjonærens

⁶⁵ Eksempelet er hentet fra Ole Gjems-Onstad, s. 555. Han foreslår innført et terskelbeløp.

⁶⁶ Lignings-ABC 2008/09, s. 1208, pkt. 17.3.6.

bostedsstat på brutto utbytte, og skatt med 28 % av skattepliktig utbytte etter skjerming⁶⁷. Dersom aksjonærens riktige bosted eller hun selv ikke kan identifiseres, så faller man tilbake på hovedregelen om 25 % skatt.

Det følger av EØS-avtalen at aksjonærer som er bosatt i annet EØS-land ikke skal skattes hardere enn aksjonærer bosatt i landet hvor selskapet hører til. Dette har ført til at vi har en fradragsregel for deler av kildeskatten gjennom skjerming i sktl. § 10-13 (2). Når trukket kildeskatt er høyere enn den skatt som skal betales på utbyttet etter skjerming, så kan skattyter anmode om å få tilbakebetalt for mye betalt kildeskatt. Det kreves at aksjonæren faktisk søker om dette.

Spørsmål om kildeskatt kom opp i Fokus Bank – saken i Frostating lagmannsrett 18. mai 2005⁶⁸. Denne saken er bakgrunnen for fritaket for personlige aksjonærer bosatt i en EØS-stat fra plikten til å svare kildeskatt av utbytte. EFTA-domstolen hadde på forhånd erklært reglene om kildeskatt og utbytte i strid med EØS-reglene fordi aksjonærer bosatt i et annet EØS-land ble skattet strengere enn norske aksjonærer. Retten kom til at det var i strid med EØS-loven 27 nov. Nr. 109. 1992 § 1 og § 2 ikke å innrømme de utenlandske aksjonærene samme godtgjørelsesfradrag som norske aksjonærer fikk ved utbytte fra norsk selskap. EØS-regelen ble ansett å ha forrang, og det ble ikke ansett som betenkelig tilbakevirkning å gi regelen anvendelse for tidligere års ligning. Fokus Bank fikk medhold i sitt krav om å få tilbakebetalt kildeskatt som de hadde betalt tidligere år. Staten anket saken, men trakk senere anken, og dommen ble rettskraftig.

Dersom en norsk aksjonær med opptjente, urealiserte aksjegevinster flytter ut av Norge, skal det beregnes en såkalt utflyttingsskatt. Dette følger av sktl. § 10-70. Det skal simuleres en realisasjon ved utflyttingsdagen, og gevinst er altså ”skattepliktig som om aksjen eller andelen var realisert siste dag før dette tidspunkt”. Tap vil være fradragsberettiget på samme vilkår. Regelen kom til med aksjonærmodellen og har blitt flyttet i loven fra § 2-3 (3) og (4), og hensynet til effektivitet i forhold til land Norge har skatteavtale med ligger bak, i tillegg til hensynet til å motvirke skatteflukt.

⁶⁷ Lignings-ABC 2008/09, s. 37, pkt. 6.2.

⁶⁸ Utv. 2005 s. 771. LRD.

8.1.1 Særlig om årsskiftehandler

Dersom en personlig aksjonær kjøper en aksje rett før årsskiftet og selger rett etter eller bare låner den i samme periode, så ville i følge skatteutvalget prisen bli regulert av markedet slik at det ikke ville være noen fordel av en slik handel⁶⁹. Dersom selger er en person som ikke får noen fordel av skjermingsfradraget, så kunne imidlertid dette være en gunstig handel. Kjøperen kunne da brukt skjermingsfradraget. Slik selger kunne vært utenlandsk aksjonær. En slik problemstilling er nå ikke aktuell, fordi skjermingsfradraget bare går i fradrag for samme aksje og ubenyttet skjermingsfradrag faller bort etter realisasjon av aksjen. Dette kom som et resultat av St.meld. nr. 29 (2003-2004).

Det er også mulig at slike type handler ville blitt rammet av den ulovfestede gjennomskjæringslæren. Vilåårene for gjennomskjæringsregelen har utkrystallisert seg i Høyesteretts praksis, blant annet i Rt. 2002 s. 456 (Hydro Canada). Spørsmålet vil etter nevnte dom være om transaksjonene har hatt som hovedsakelig formål å spare skatt. Etter dette må det foretas en helhetsvurdering. Et spørsmål er i hvor stor grad transaksjonene strider mot skattereglenes formål og et annet spørsmål er hvor stor egenverdi de har hatt utover å spare skatt. Dersom det kommes til at det er grunnlag for gjennomskjæring, så vil resultatet bli skatteplikt.

8.1.2 Særlig om tilpasning før og etter utbytte

En utenlandsk aksjonær kan også ha incentiver til å overføre norsk aksje til norsk aksjonær før utbetalingstidspunktet for utbytte og kjøpe tilbake aksjen etter utbyttebetalingen, såkalt aksjeparkering⁷⁰. Dette vil som tidligere sagt typisk skje i første halvdel av året, etter asl. § 5-5 (1) og asal. § 5-6 (1). Utenlandsk aksjonær A selger sin aksje til norsk aksjonær B for 110. Det er det aksjen er verdt før utbetalt utbytte. B kan da motta utbytte på 10 og selge aksjene tilbake for 100,5. B har da tjent 0,5 ($100,5 - 110 + 10$) Når A får kjøpe tilbake aksjene

⁶⁹ NOU 2003:9, s. 223.

⁷⁰ Rune Skomakerstuen, Parkering av aksjer, spesialoppgave 2003, s. 3.

for 100,5 så er det 9,5 lavere enn hun solgte for. Dersom hun heller skulle sittet med aksjene ved utbyttebetalingen så måtte hun vanligvis betalt kildeskatt på 15 % av utbyttet. Dette ville utgjort 1,5. Netto utbytte ville da blitt 8,5 (10-1,5), og det ses at B har spart 1 (9,5-8,5).

	Aksjonær A	Aksjonær B	Aksjonær A uten aksjeparkering
Kjøp	100,5	110	
Utbytte	0	10	10
Salg	110	100,5	
Kildeskatt	0		1,5
Utbytte/gevinstforskjell	9,5		8,5
Gevinst	1	0,5	

Slik aksjeparkering vil også kunne omfattes av den ulovfestede gjennomskjæringsregelen. Den tidligere nevnte Fokus Bank – saken startet som en aksjeparkeringssak, og der ble det lagt til grunn at den utenlandske aksjonæren kunne utbyttebeskattes. Tvisten gjaldt en likning der likningsmyndighetene foretok gjennomskjæring ved at de for beskatningen la til grunn at aksjene ved utbytteutdelingen ikke tilhørte de norske, registrerte eierne, men reelt sett fortsatt var på utenlandske hender. Bakgrunnen for dette var at aksjeoverføringene til de norske eierne i forbindelse med utbytteutdelingen var utstyrt med en tilbakekjøpsrett for de utenlandske eierne, en rett som ble benyttet⁷¹. Saken endte med at gjennomskjæring ikke ble resultatet, men dette var på bakgrunn av at kildeskatten ble ansett å være i strid med EØS – lovgivningen.

8.2 Aksjonærmodellen for utenlandske aksjer

Dersom skattyter med alminnelig skatteplikt til Norge får utbytte fra utenlandske aksjer, så skal aksjonærmodellen brukes som vanlig. Det vil si at det er skatteplikt for utbyttet i Norge etter skjerming. Det betyr at det er en symmetrisk behandling av aksjeinntekter fra utlandet og i Norge, og hensynet til effektivitet, og herunder symmetri, er derfor ivarettatt.

⁷¹ Pressemelding nr. 8/2006 FIN.

Departementet mener i tillegg at dette oppfyller våre forpliktelser etter EØS-avtalen⁷². I tillegg vil det ofte være kildeskatt på utbyttet i utdelingslandet. Slik kildeskatt kan det kreves fradrag for i utbytteskatten i Norge. Dette følger av sktl. § 16-20 (1) a. Hensynet bak regelen er å unngå trippelbeskatning, eller såkalt kjedebeskatning.

8.2.1 Særlig om trippelbeskatning av NOKUS- aksjonærer

NOKUS er et akronym av norskkontrollert utenlandsk selskap. Slik selskap har ikke plikt til å rapportere til norske myndigheter fordi de i utgangspunktet ikke skattlegges i Norge. I stedet skal den norske aksjonæren lignes direkte ved at hun beskattes løpende for sin forholdsmessige andel av selskapets overskudd. Hovedregelen er at det gjelder en fritaksmetode ved eierkjeder. Der hvor overskuddet går helt til aksjonæren gjelder derimot ikke fritaksmetoden helt til aksjonæren. Hun skal altså betale 28 % skatt av overskudd. Når hun i tillegg skal lignes for selskapet overskudd, kan dette gi merkelige konsekvenser. Aksjonæren må da anses å være i kjede med seg selv. Dette betyr at det åpnes for trippelbeskatning. Denne fortolkningen har støtte i Utv. 2007 s. 1263 FIN. Dette strider altså med systemtenkningen bak aksjonærmodellen.

Eksempelvis kan en norsk aksjonær som har aksjer i NOKUS som har aksjer i et private company limited by shares (LTD) indirekte få alminnelig inntektsskatt 3 ganger. For LTD vil dette utgjøre 28 %, og det blir igjen 72 % igjen. Av disse 72 % skal det for NOKUS regnes 28 % skatt. Dette utgjør 48,16 % og det blir igjen 51,84 %. Av disse skal det for aksjonæren regnes 28 % skatt. Skatten utgjør da til sammen 62,68 % og det blir igjen 37,32 % til aksjonæren.

	Skatt	Netto utbytte	Sum skatt
LTD	28 %	72 %	28 %
NOKUS	28 %	51,84 %	48,16 %
Norsk aksjonær	28 %	37,32 %	62,68 %

⁷² Ot.prp. nr. 1 (2004-2005) pkt. 5.6.1.1.

8.3 Andre lands aksjonærbeskatning

Det kan være hensiktsmessig å sammenlikne aksjonærmodellen med andre utenlandske modeller for å se i hvilken grad aksjonærmodellen oppfyller de hensyn den er ment å skulle oppfylle.

Ser man til Sverige og Finland, så har de lignende modeller. Sverige har en skjermingsrente tilsvarende 5-årige statsobligasjoner etter skatt, og i skjermingsgrunnlaget inngår i tillegg til kostprisen også lønnskostnader. Det vil si at både skjermingsgrunnlaget og skjermingsrenten blir høyere enn i Norge, og man kan ta ut mer i utbytte før dobbeltbeskatning skjer. Finland har en høyere skjermingsrente, den ligger etter fratrullet skatt på 9 % for utbytte inntil 90.000 EURO. Skjermingsgrunnlaget er den enkelte aksjes forholdsmessige del av selskapets skattemessige verdi.

I Tyskland har man en litt annerledes modell. Der beskattes først selskapsoverskudd med en føderal skatt på 25 %, uavhengig av om overskuddet deles ut eller ikke. Utdelt utbytte kommer ikke til fradrag i selskapets inntekt. Etter det inntektsfører man 50 % av aksjonærens utdelte utbytte. Utbytte kan således bli gjenstand for delvis økonomisk dobbeltbeskatning. Etter dette vil total skattesats på selskapsinntekt ligge rundt 39 prosent. Aksjonærer er fritatt fra beskatning av gevinst på aksjer som har vært eid i minimum ett år, såfremt aksjonæren ikke har en vesentlig eierinteresse i selskapet. Grensen for hvilken eierinteresse som skal anses som vesentlig er på 1 prosent. I de tilfeller vilkårene for skattefritak ikke foreligger, skal bare halvparten av gevinsten tas til beskatning i samsvar med halv- inntektsmetoden⁷³.

Dette fører til et enkelt system, der man ikke til stadighet må ta hensyn til skiftende renter og registrering av nytt skjermingsgrunnlag.

Frankrike har en modell for utbyttebeskatning som har likhetstrekk med den tyske ordningen. Systemet innebærer at utbytteinntekter oppebåret av personlige aksjonærer skal medregnes i det alminnelige skattegrunnlaget med en halvpart, mens den resterende halvparten fritas fra beskatning. Utbytteinntekter oppebåret av personlige aksjonærer skal

⁷³ St.meld. nr. 29 (2003-2004), pkt. 1.5.1 og 1.5.3.

medregnes i det alminnelige skattegrunnlaget med en halvpart, mens den resterende halvparten fritas fra beskatning⁷⁴.

I Norge blir aksjonæren i tillegg til den dobbelte beskatningen skattlagt for den formue aksjene utgjør, og dette må ses i sammenheng med aksjonærmodellen, fordi formueskatten da er en konsekvens av å være aksjonær. I de nevnte landene, bortsett fra i Frankrike, har man ikke formueskatt.

9 De lege ferenda

Det er rettet en del kritikk⁷⁵ mot aksjonærmodellen, som går ut på at den er en enkel modell å forstå men vanskelig å praktisere fordi skjermingsgrunnlaget må fastsettes for hvert år og for hver aksje. Dette gjør tallmaterialet stort, og arbeidet med å holde rede på tallene medfører en betydelig utgift for den enkelte skattyter som i sum utgjør en stor samfunnsøkonomisk utgift. Det siste kan sies å være en ikke-intendert følge av regelen og vil i så fall også være et rettsosilogisk problem. I tillegg har skatteetaten betydelige administrative kostnader. Dette ble påpekt i St.meld. nr. 29 (2003-2004) pkt. 8.3. Utvalget foreslo at det skulle opprettes et sentralt register for å lette de administrative oppgavene. Dette ble fulgt opp ved at aksjonærregisteret blir brukt til å registrere sentrale data som behøves for å beregne gevinst/tap ved realisasjon. Det er rapportert om mye rot i tilknytning dette arbeidet⁷⁶.

Skjermingsfradraget kan i enkelte tilfeller sies å ha lite rettferdige skattemessige konsekvenser. Gjennomsnittslønnen i Norge var i 2008 kroner 421.185⁷⁷. Dersom en aksjonær skulle forvente seg en slik lønn ut fra skjermingsfradraget, måtte inngangsverdien

⁷⁴ St.meld. nr. 29 (2003-2004), pkt. 1.7.5.

⁷⁵ Blant andre Ole Gjems-Onstad, s. 543.

⁷⁶ http://www.bi.no/Content/Article___63090.aspx og <http://forbruker.no/pengenedine/article2110337.ece>

⁷⁷ <http://www.ssb.no/histstat/aarbok/ht-0901-lonn.html>

på aksjene hennes vært på kroner 7.980.347 ($421.185/(3,8/0,72)*100$)⁷⁸. Per 1. januar 2007 var det 579.736 aksjonærer i Norge⁷⁹. Det må antas at få norske statsborgere har ca. 8 millioner kroner eller mer i aksjer. Det er altså få som har mulighet til å leve gjennomsnittlig av skjermingsfradraget. De som virkelig har muligheten til å leve godt av skjermingsfradraget, er noen få veldig rike. Er man en slik og for eksempel har kroner 500 millioner i skjermingsgrunnlag, kan man med en skjermingsrente på 3,8 %, som for 2008, ta ut 19 millioner kroner i skattefritt aksjeutbytte. Det kan argumenteres med at selskapene som den veldig rike direkte eller indirekte har investert i har betalt skatt en gang gjennom selskapsskatt, men dersom aksjonæren har et investeringsselskap så har i hvert fall ikke det betalt noe skatt, og aksjonæren slipper også unna med null skatt⁸⁰. Dette må anses å være i strid med hensynet til vertikal rettferdighet.

Skjermingsgrunnlag	Skjermingsrente (delt på resultat etter alminnelig inntektsskatt)	Skjermingsfradrag
100000	5,28 %	5278
1000000	5,28 %	52778
5000000	5,28 %	263889
8000000	5,28 %	422222
100000000	5,28 %	5277778
500000000	5,28 %	26388889

Et spørsmål i forlengelsen av det ovennevnte er da om man like gjerne skulle fjernet hele skjermingsfradraget, og heller gitt dette tilbake i skattelettelser et annet sted i bedriftsbeskatningen. Da ville man i det minste sluppet en del administrasjonskostnader. Dersom man har det tyske systemet som rollemodell så ses det at aksjonærbeskatning kan foretas på en ganske enkel måte, uten at man behøver kompliserte beregninger av skjerming. Når det gjelder urettferdigheten av at de veldig rike betaler mindre skatt enn alle andre, vil denne neppe kunne totalutryddes uansett.

⁷⁸ Regnestykket tar utgangspunkt i en skatt på 28%. Dette vil bare være riktig dersom personen ikke har noe gjeld, og får de alminnelige fradragene i skattekasse 1. Skjermingsrenten er satt som i 2008.

⁷⁹ <http://193.160.165.34/ner/tab-2008-12-05-06.html>

⁸⁰ Justert eksempel hentet fra Ole Gjems-Onstad, s. 457.

10 Oppsummering

Aksjonærmodellens bakgrunn og dens tekniske sider er nå gjennomgått. Det ses at aksjonærmodellen er en god modell på den måten at den er enkel å forstå. Når man beveger seg litt ned i detaljene ser man imidlertid – og naturlig nok – at aksjonærmodellen er mer komplisert, og at dette stort sett har å gjøre med beregningsmåten. Dette har betydelige konsekvenser da aksjonærbeskatningen berører mange skattytere og ligningsmyndighetene.

Allerede i innledningen ble det påpekt at rettferdighet er viktig. Et ankepunkt ved aksjonærmodellen er at den nettopp ikke er rettferdig med hensyn til fordeling av skattebyrde mellom de som har mye og de som har veldig mye. Likevel må aksjonærmodellen sies å gi en mer rettferdig fordelt skattebyrde enn det som var tilfellet ved delingsmodellen: Satsforskjellene antas å være mindre ved gjeldende regime enn det forrige. Dette er likevel ikke i seg selv et godt argument for at inngenting bør gjøres annerledes.

11 Kildeliste

Lover

Endringslov 10 desember 2004 nr. 77
Skatteloven 26 mars. Nr. 14. 1999
Allmennaksjeloven 13 juni. Nr. 45. 1997
Aksjeloven 13 juni. Nr. 44. 1997
EØS-loven 27 nov. Nr. 109. 1992
Kjøpsloven 13 mai. Nr. 27. 1988
Aksjeskattelov 19 juni. nr. 71 1969
Arveavgiftsloven 19 juni. Nr. 14. 1964

Forskrifter

Forskrift til skatteloven FSFIN 14. apr. 2009 nr. 423
Forskriftsendring 14. des. 2005 nr. 1463

Rettspraksis

Utv. 2007 s. 1263 FIN
Utv. 2006 s. 747 FIN
Utv. 2006 s. 118 FIN
Utv. 2005 s. 771. LRD
Utv. 2003 s. 796 SKD
Utv. 2002 s. 1060 TRD

Utv. 2002 s. 1046 URD

Utv. 2001 s. 1401 FIN

Utv. 1998 s. 1322 LRD

Utv. 1995 s. 971 LRD

Utv. 1994 s. 1160 LRD

Utv. 1992 s. 1287 FIN

Utv. 1991 s. 1416 URD

Utv. 1975 s. 814 SKD

Rt. 2002 s. 456

Rt. 1998 s. 1425

Rt. 1995 s. 1674

Rt. 1993 s. 1268

Rt. 1982 s. 1330

Uttalelser

Uttalelse av FIN den 16. november 2006

Pressemelding nr. 8/2006 FIN

Forarbeider

NOU 2003: 9

Ot.prp. nr. 1 (2008-2009)

Ot.prp. nr. 1 (2007-2008)

Ot.prp. nr. 1 (2005-2006)

Ot.prp. nr. 1 (2004-2005)

St.meld. nr. 29 (2003-2004)

Innst. O. nr. 125 (2004-2005)

Innst. O. nr. 10 (2004-2005)

Innst. O. nr. 72 (1994-1995)

Innst. S. nr. 232 (2003-2004)

Litteraturliste

Ole Gjems-Onstad, Norsk bedriftsskatterett, 7. utgave 2008.

Frederik Zimmer, Bedrift, selskap og skatt, 4. utgave 2006.

Frederik Zimmers, Lærebok i skatterett, 3. utgave 1995.

Peter A. Harris, Corporate/Shareholder Income Taxation and Allocating Taxing Rights between Countries – A Comparison of Imputation Systems, 1996.

Ole Gjems-Onstad, Sparegrisen Skaug-utvalgets skatteomlegging og aksjonærmodell, 1. utgave, 2003

Bettina Banoun, Omgåelse av skattereglene : en studie av høyesterettspraksis, 2003

Vedtak

Stortingets skattevedtak for 2008

Stortingets skattevedtak for 2009

Nettsider

<http://www.sivil.no/magma/2008/06/0106.html>

<http://www.skatteetaten.no/Templates/TabellerOgSatser.aspx?id=29573&epslanguage=NO>

<http://www.skatteetaten.no/Templates/TabellerOgSatser.aspx?id=46631&epslanguage=NO>

<http://www.skatteetaten.no/Templates/TabellerOgSatser.aspx?id=62390&epslanguage=NO>

http://www.bi.no/Content/Article____63090.aspx

<http://forbruker.no/pengenedine/article2110337.ece>

<http://www.ssb.no/histstat/aarbok/ht-0901-lonn.html>

<http://193.160.165.34/ner/tab-2008-12-05-06.html>

Annet

Harald Hauge i Gyldendal Rettsdata, noter til skatteloven.

Rune Skomakerstuen, Parkering av aksjer, spesialoppgave 2003

samtale med advokat Morten Sandli, Oslo, april 2008

The Three-moment CAPM: Theoretical Foundations and an Asset Pricing Models
Comparison, April 2000 (the Capital Asset Pricing Model (kapitalverdimodellen for
aksjeprising), av Treynor, Sharpe, Lintner og Mossin)

Lignings-ABC 2008/09